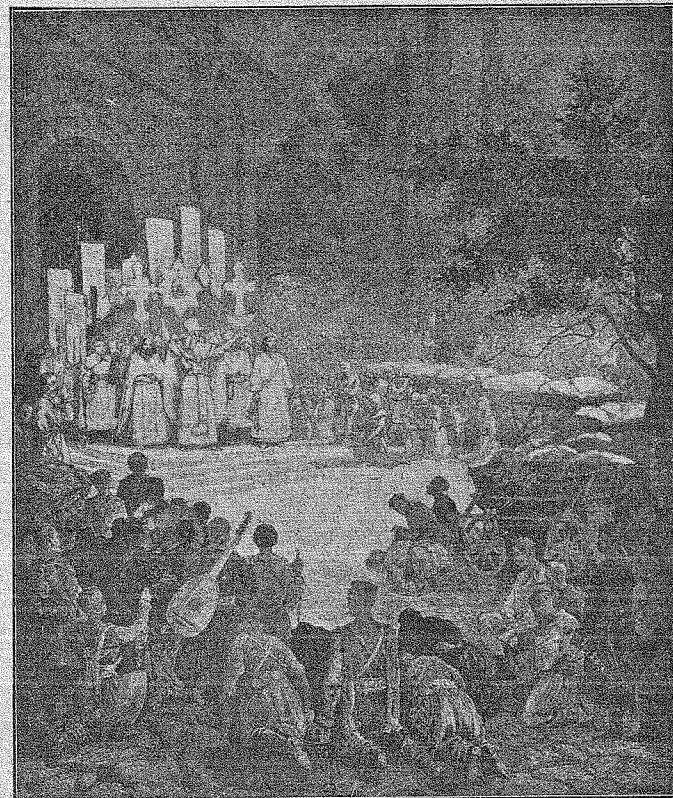

РУСИНИ А МОСКАЛІ.

Збірка статей і оповідань.
(З образками).

— Ціна 40 сотиків. —

Чернівці, 1911.

З друкарні тов. „Руска Рада“ під зарядом Івана Захарка.

З М І С Т.

	стор.
1. Русини а Москалі	3
2. Наша руська і російська мова	33
3. Як у нас взяли ся кацапи і на що вони є	45
4. Як то я з кацапа став Русином-Українцем	52
5. Не вірив аж змірив	61
6. Як виглядає кацапска правда і кацапска ідея	82
7. Чорний день московских наймитів	92
8. Історична мапа українсько-руських земель з р. 1700., в часі як Буковина належала ще до Молдави	112

ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТИЧНОГО ТОВАРИСТВА
„РУСКА РАДА“.

Ч. 4.

РУСИНИ А МОСКАЛІ.

Збірка статей і оповідань.

(З образками).

„Господи да проздор!“
(Із святаго Євангелія).

Чернівці, 1911.

З друкарні тов. „Руска Рада“ під зарядом Івана Захарка.

Русини а Москалі.

„Руський“ і „русский“.

Наші люди усі добре знають, що Русин що инше а Москаль що инше.

Однак Москалі називають себе також „руськими“ і для відміни від нашого „руського“ пишуть два „с“. В письмі — то „руський“ (з двома „с“) значить російський або московський, а „руський“ (з одним „с“) означає нащ нарід. На письмі се видко, — але як хто говорить, то в бесіді не мож розрізнити, чи він сказав „руський“ з двома „с“ (в значіню „російський“), чи сказав „руський“ з одним „с“ (в значіню „руський“). Тому із того виходить часто баламуцтво.

Особливо наші кацапи кажуть, що ми Русини а Москалі то всьо одно, бо одні і другі „руські“, тай ще кажуть, що і ціла історія наша доказує, що Русини а Москалі — то оден і той сам нарід. А що Москалі (Росіяни) мають свою державу Росію і свого царя, тому наші кацапи хвалять Москалів та кажуть, що Москалі се правдивий „русский“ нарід, що ми повинні прийняти їх мову за свою, бо московска мова гарна, — а наша мова — се тільки „російський говір“, або — (як вони кажуть) — „жаргон пастухов“, то є шварготане пастухів. Таке говорене кацапів є неправда.

Щоби виказати кацапску брехню, мусимо заглянути до історії і переконати ся

відки взяла ся назва „Русь“ і „руський“?

В давній давнині східну Европу замешкували різні славянські племена, що мали свої імена від

рік, від гір, піль, лісів і т. д. Одні називали ся Бужане (над рікою Бугом), Дуліби, Деревляни (на Полісю, тому, бо там багато дерева), — другі звали ся Угличі, Поляне (від великих піль), Сіверяни, — інші звали ся Русь (над рікою Дніпром), Кривичі і Дреговичі, — а ще інші Словіни, Радимичі та Вятичі.

Всі ті племена говорили не одною мовою. Ті, що мешкали з собою в сусідстві говорили подібною мовою, а чим далі були одні від других, тим більше ріжнили ся.

Як бачимо — то „Русию“ називало ся то племя, що мешкало над Дніпром коло Київа. А хто мав Київ у своїх руках, той мав також торговельну дорогу на ріці Дніпрі і его допливах, бо тоді не було ані залізниць, ані гостинців, ані інших доріг, тільки ріки. Так Київляни були багатими, смілими, бувалими купцями. Та купець в ті давні часи не тільки мусів уміти правити човном-лодкою та вести торговлю (купувати і продавати), але мусів бути і добрим вояком і добре узброїти ся. Тому то Київляни були войовничі. Київляни, або инакше сказавши „Русь“, їздили ріками далеко на всі сторони світа між іншими слов'янськими племенами і там торгували.

Щоби ліпше і безпечнійше торгувати, вони по найважнішмх місцях (де сходили ся дві ріки, або що) закладали кріпости або „г'ороди“ і там лишали війскову „руську“ залогоу, щоби мати безпечне місце на відпочинок та щоби залогоу г'орода пильнувала водяної дороги.

Київляни - Русь плавали нераз Дніпром на північ аж там, де він має жерела недалеко жерел великої ріки Волги, що впливає із озера Ільмена. Отже над тим озером був заложений такий „г'ород“ для купецких цілій і его звали „Новгород“.

Там перетягали вони свої човни по суші із Дніпра аж до ріки Волги і плили Волгою далі. Так то Волгою і єї допливами ходила київська

„Русь“ (се є люди того племена, що називало себе „Русею“) далеко і між Вятичів і між Чудів або Фінів і ще далі аж під Уральські гори та нераз і далеко на полудневий схід в Каспійське море.

Так то київська „Русь“ торгувала і воювала по всій східній Європі, закладала свої „г'ороди“ і стала панувати над тими племенами; серед яких осідала. З тих чужих племен стягала дань скірами з вивірок, з кун, з лисів, соболів, із горностаїв, воском, медом і т. д. Ті скіри і инше звозила київська „Русь“ до Київа а з відси Дніпром і Чорним морем до Греції до великого міста Царгорода і до других міст, де їх продавала за золото і срібло, за зброю і дорогі одежи та знаряди.

Так поволи-поволи підчиняла собі київська „Русь“ усе більше і більше земель, та всі ті землі стали звати ся „руськими“, бо підлягали київському племені „Русь“. Всі люди, що підлягали Киянам-Руси мусіли звати себе „руськими“, (бо були підданими київської Руси), хот'яй то були люди иншої народности.

Племена близше Київа скорше підпали під руку київської „Руси“. До того вони мали однакову мову з київською „Русею“ і мали той сам інтерес, бо всі вони сиділи в степових околицях над Дніпром і его допливами (с. є. на Украні) і над Дністром (с. є. Поділю), вони займали ся рільництвом та торгували з грецьким Царгородом. — Тому вони пристали легко до „Київської-руської“ держави і весь нарід над Дніпром і Дністром став звати себе „Русичами“ або „Русинами“.

Не так легко пішла справа з північно-східними племенами. Ті племена жили в лісах з ловлі, були дикі, рілі не управляли і з Царгородом не могли торгувати, бо не мали туди дороги. Їх дорогою була Волга і вона вела на схід аж під гори Уральські, під Сибір і на полудневий схід до Каспійського

моря. З відтам приходили до них арабські і інші купці — а Греки не мали туди доступу.

Тому Вятичі, Чуди і Фіни не мали інтересу належати до „Руси“, бо їх інтерес був інший. До того ті племена мали іншу мову ніж „Русь“ і літопись пише, що їх мова „отъ Ляховъ“, се є подібна до ляцкої або польської мови.

Тому північні племена бунтувалися і відпадали від „Руси“.

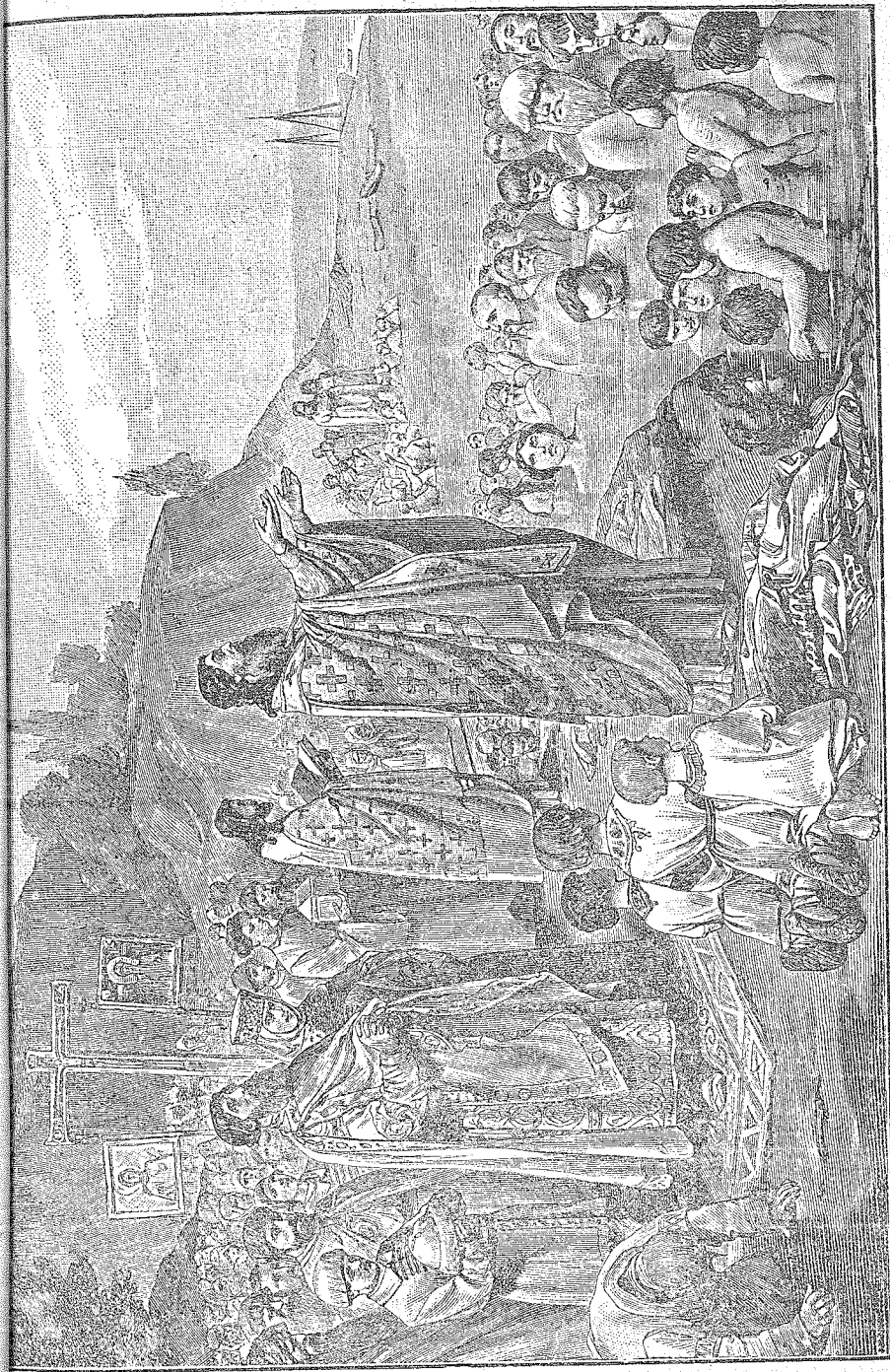
Але „Русь“ мала з них користь через данини (податки) і торгівлю. Тому „руські“, се є київські князі ішли на них знов війною і знов завойовували. Так робили князі Святийослав, Володимир Великий і його син Ярослав Мудрий.

Отак то найдавніша історія учить нас, що руська держава пішла із самого серця України тоб то з Києва, з відси імя „Русь“ розширило ся на всі племена над Дніпром і Дністром як також на племена, що жили над Волгою. Та історія вчить також, що північні племена (Вятичі — тоб то Москвичі —, Чуди або Фіни) не хотіли приставати до руської держави, бо були іншої мови і народности і мали інший економічний інтерес.

Так то вже в тих давних часах (тому 1.000 літ) між Русинами а північними племенами була велика різниця і видно було, що з них ніколи не буде один нарід!

Князь Володимир Великий охрестив Русь

і християнську релігію зробив державною вірою. Таким чином для всіх країв і народів, якими правив Володимир Великий, — державна назва була „руська“, подібно як тепер державна назва нашої монархії є „австрійська“ (від околиці над Дунаєм, коло Відня: „Австрій“). І так, як всі народи нашої монар-

Хрещене Руси.

хії є Австрійці (або „Австріяки“) хоча́й не всі належать до одної і тої народности (бо тут є і Русини і Поляки і Чехи і Німці і Італіяни і Волохи і т. и.), — так само імя „Русь“ і „руський“ було державне і через привичку перейшло на всі народи „руської“ держави, які відтак витворили ся із ріжних словянських племен. Таких народів було чотири, а іменно: український, новгородський, білоруский і московський.

Так, як назва „Русь“ була державною і єї прийняли всі народи, що належали до „руської“, тоб то київської держави, — так само і грецька християнська віра була державною і єї му́сіли прийняти всі народи „руської“ держави.

По смерти Володимира Великого

народи „руської“ держави дістали окремих князів і мали свою власну управу. І так українсько-руський нарід мав своїх князів, біло-руський нарід мав своїх, московський нарід мав своїх, а Новгородці мали зразу також свого князя з „руського“ роду, а далі прогнали єго і завели републику (с. є. самоуправу, як се недавно зробили Португальці).

Хоча́й кождий із тих народів мав тепер своїх окремих князів і свій окремий лад, — то все таки по старому звичаю звав себе державним іменем „руський“. Однак цікаве тут, що кождий із тих народів тільки сам себе звав „руським“, а другий нарід називав уже инакше.

От так напр. Москалі звали себе „руськими“, але нас і Білоросів звали „Литвою“, „Черкасами“ та „Українцями“. Так само Русини-Українці тільки себе називали Русинами, а Москалів звали таки „Москалями“ або „Москвичами“, але ніколи не називали їх „руськими“. І т. д. Се було наслідком того, що вони не мали себе за один народ, але за осібні народи.

З початку всі князі тих окремих народів колишньої одної „руської“ держави підлягали „великому князеві“ київському.

Але в інтересі північних московських князів було не тримати з полудневою Русію-Україною, отже

московські князі відорвали ся від полудневої, то є властивої Руси,

вони перестали підлягати великим князям київским, а щоб зробити ся незалежними, стали самі звати себе „великими князями“, а з Києвом воювали і дбали про єго упадок.

І так московський князь Андрій Боголюбський здобув навіть 1169. року Київ і обрабував єго, богацтва позабирав, людей поубивав і місто зруйнував так, що від тепер Київ під'упав. Боголюбський зробив се тому, щоби Київ не мав значіння і щоби через те піднести московське князівство.

В сусідстві із Москвичами (Москалями) жили Чуди. Москвичі мішали ся з тими Чудами. Тим способом московський нарід розростав ся, але і зміняв ся.

Досі то Москвичі тільки мовою і звичаями ріжнили ся від полудневого руського народу, але тепер

Москалі стали відріжнати ся не тільки мовою і інтересами, але і політичним ладом.

Коли на полудневій Руси, в Києві і інших городах всюди був такий громадський лад, що сам нарід вибирав і скидав князів та рішав про війну і мир, то на півночі, в Москві було цілком инакше: там нарід сліпо слухав князя і князь правив самовладно.

Пішло воно з того, що на полудневій Руси нарід був просвічений і привик здавна правити собою, а на півночі „руські“ князі завоювали (підбили) темних і диких

Москвичів та Чудів (Фінів) і правили ними як своєю худобою, а Москвичі були за темні і за дурні, щоб князям ставити опір.

Русини хотіли самі собою правити, вони не любили панованя князів, а Москвичі привикли сліпо слухати князів.

Так то уже тоді в тих давних часах, ще перед приходом Татарів видко було, що „Русь“ то не один нарід, але що се є і буде більше народів.

— Напад Татар на Русь-Україну.

Та' найяснійше показало ся, що „Русь“ не один нарід і що не має одного спільного інтересу, коли зі сходу перший раз

прийшли Татари.

Тоді тільки полуднево-руські князі зібрали ся на війну з Татарами а білорускі і московскі ані не рушили ся.

Страшенною хмарою прийшла татарска орда на руску землю. Як татарва наближувала ся, то земля бубніла і здалека було чути рев і стогін.

Де татарва перейшла, там земля ставала чорна, як по саранчі — ще навіть гірше — бо нічого: ані чоловіка ані скотини живої нігде не було видати.

Татарска орда довго боролася, доки перемогла войско полудневих руських князів. Відтак Татари звернули ся і на північ. Тоді Москвичі (Москалі) стали боронити ся, але не довго. Татари побити їх лекше, як полуднево-руських князів.

Але тепер показало ся, що інтерес полудневої Руси-України инший, а північної Москви знов инший.

Русь-Україна, хоть зразу мусіла піддати ся Татарам, та зараз і зачала знов з ними війну. А Москва піддала ся Татарам, тай не пробувала вибити ся на волю.

Русини-Українці не любили самовладного панованя, а у Татарів мав „хан“ (так Татари називали свого володаря) необмежену власть над житем і майном підданих.

У Москвичів (Москалів) був той сам лад як у Татарів. Князь московский мав необмежену власть над Москвичами, — а „хан“ татарский володів самовладно і Татарами і московскими князями.

Так то вже в тих давних часах видко було велику різницю між Москалями а Русинами-Українцями. Хоть одні і другі називали себе давною державною назвою „руськими“, але вони одним народом ніколи не були, уживали окремої мови, мали у себе инакший лад, одні других не любили, а часто ворогували і воювали з собою.

Русини бачили, як Татари страшно знищили край, вирізали людей, Київ зруйнований оден раз Москалями а відтак ще й Татарами підупав, так само підупали инші княжі міста полудневої Руси, як Галич і другі, — вкінці Татари забрали береги Чорного моря там, де впливають рускі ріки, тай через те перервали торгівлю із Греками. Татари

і далі не переставали нападати і грабити та нищити наш край. Русини бачили, що сами не дадуть собі ради, тому для охорони мусіли пристати до Литовської держави, до котрої належала вже Біла Русь.

Литовско-руські князі

женили ся із руськими княжими родами, від Русинів прийняли віру і мову і цілком зрушили ся. За литовськими князями зрушили ся і литовські бояри. Руску мову як урядову заведено в цілій литовско-руській державі тай і самі князі литовські стали себе називати „литовско-руськими“, бо вони з роду були „литовські“, — а з мови, освіти і віри „руські“.

Литовско-руські князі твердо бороли ся з Татарами і одного разу князь Ольгерд побив був Татарів і відобрав їм Дніпрове гирло. Але вже его наслідника Витовта побили Татари і знов відобрали беріг Чорного моря.

Між тим на галицькій Русі не стало князя і тоді польський король

Казимир Великий прилучив галицку Русь до Польщі.

Він як учув, що там нема князя, отже нема проводу, — тоді прийшов з войском і заняв галицку Русь.

Але галицькі Русини не мали ніякого інтересу приставати до Польщі. Їх інтерес був тримати із другими Русинами-Українцями і прилучити ся до Литовско-руської держави. І литовско-руські князі хотіли їх прилучити до своєї Русі. З того вийшла довга війна, однак вкінці галицка Русь зістала при Польщі.

От-так то з Русі-України і з Білої-Русі повстало велике литовско-руське князівство, а галицка Русь прийшла під Польщу.

В тім часі, коли Русини бороли ся за свободу із Татарами і з Поляками, — Москалі сиділи тихо

і покоряли ся Татарам. Аж як Русини в довгій нерівній боротьбі все таки ослабили татарську силу, тоді і Москалі піднесли голову до гори. І першим ділом, що зробили, се

Москалі знищили Новгород

а стало ся се ось як :

Московщина не мала виходу на море. Головна її ріка Волга пливе попід Уральські гори на південний схід у Каспійське озеро в азійській пустині, а за Уральськими горами на схід є величезний край Сибір. Ще найближшою була дорога на захід до Балтийського моря. Та ба, — на дорозі стояв Великий Новгород, що становив тоді окрему, незалежну республіку.

В інтересі Москалів було забрати Великий Новгород і в той спосіб дістати ся до Балтийського моря. Але Новгородці, и н ш и й не-московський нарід, вони не хотіли дати ся живцем закопати і боронили ся довгий час.

Новгородців було менше як Москалів і як побачили, що о власних силах не зможуть устояти ся против своїх ворогів, тоді закликали на поміч литовско-руських князів. І литовско-руські князі пішли з помічю Новгородцям тай воювали із Москалями.

Але Москалі підмовили кримських Татарів, аби ішли бити литовську Русь-Україну. Тому литовско-руські князі не могли довше помагати Новгородцям, бо мусіли стягати всі свої войска до оборони против Татар.

Тоді Москалі облягли Новгород і по завзятій боротьбі здобули, зруйнували его і Новгородців силою виселили аж під Ураль, а Новгородщину населили Москалі і так здобули приступ до Балтийського моря.

Наші „кацапи“ кажуть, що єдність „руського“ народу видна з історії. А тимчасом видимо з історії, що єдності не було. Іменно Русини-Українці і Білоруси тримали

ся купи в литовско-руській державі та воювали із Москалями і їх союзниками Татарами, а також Новгородці не хотіли приставати до Москалів, аж поки Москалі силою їх не підбили.

І сему не дивувати ся, що воно так було, бо Русини-Українці, Білоруси, Новгородці і Москалі — се чотири окремі народи!!

Поляки заздрісним оком дивили ся на могучу литовско-руську державу і придумували над тим, як би то прилучити її до Польщі. Війною не могли, бо литовско-руська держава була о много більша і сильніша, та здавила би Польщу як комара. Але відчужою польська хитрість. У Поляків була дуже гарна королева Ядвіга. В тій королеві залюбив ся литовско-руський князь Ягайло і Поляки оженили его із польською королевою Ядвігою. Так то

литовско-руські краї получили ся з Польщею.

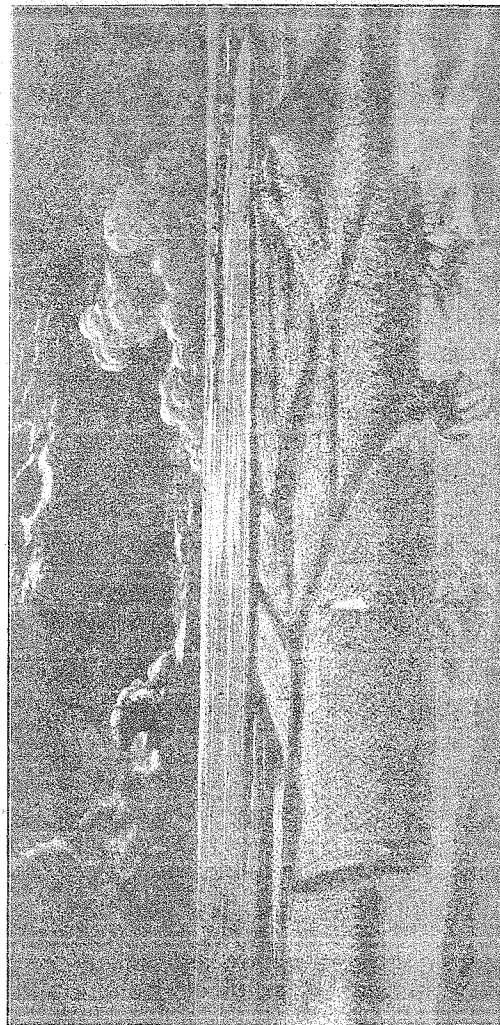
Наш нарід тої злуки ніколи не хотів, її не признавав і завжди против неї виступав як найострійше.

Польські пани силою пхали ся, а Русини боролися. Та боротьба тревала цілі віки із ріжним успіхом: раз одні були на верха, то знов перемогали другі. Та вкінці в наслідок тих воєн розпала ся Польща і сьогодні нема вже на світі польської держави.

Для оборони Русинів перед Москалями, Поляками а особливо перед Татарами повстало

КОЗАЦТВО.

Козаки се була людність степової полудневої України, яка сусідувала із чорноморськими степами. Близкість Татар примусила тамошний наш нарід до воєнного житя: кождий козак був вояком. Козаки не знали ніяких панів, були свободними і самі собі давали лад.

Козацке войско запорожске.

Козаки скоро зросли у велику силу і заложили низше Дніпрових порогів недалеко від Дніпрового гирла на однім острові свою кріпость (фортецу), що називала ся „Січ Запорозка.“

Як пізнійше на Русі-Україні польські пани завели панщину, тоді багато нашого народа стало тікати у вільні козацкі степи і ставали вільними козаками, себто селянами-воєвками.

Козаки воювали з Москалями

і се найкрасший доказ, що українські козаки не мали себе за один нарід із Москалями, але за осібний нарід.

Гетьман козацкий Сагайдачний був добрим патріотом. Він ціле своє жите боронив українсько-руський нарід від ворогів. Як литовсько-руські краї получили ся з Польщею, тоді Поляки знесли були православну митрополію в Київі. Отже гетьман Сагайдачний виміг, що відновлено православну митрополію в Київі. Він дбав також про освіту українсько-руського народу і в тій цілі записав великі гроші на українсько-руські школи і бурси в Київі і по других містах. Але Москалів не вважав він за одно з Русинами-Українцями і шов воювати Москву. — Як колись князь Андрій Боголюбский воював Київ, так тепер гетьман Сагайдачний воював Москву.

До того була

велика різниця між освітою Русинів-Українців а Москалів.

Русини-Українці мали багато високих шкіл, мали свої друкарні, бурси і т. и. Київські православні митрополити, руські пани та козацкі гетьмани будували їх своїм грошем с. є. закладали їх за свої гроші. Русько-українські міщани закладали брацтва і брацкі школи, бурси і друкарні. Молоді Русини їздили на науку за границу, навчали ся там багато і просвічали опісля свій нарід.

А в Москві тимчасом освіти не було ніякої, ніхто не вмів писати ані читати, хиба де князь, его писарі (їх там називали „думні дяки“) та єпископи. Однак і вони хоть вміли троха читати

Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний.

і писати, та були темні і забобонні, а сьвітську освіту вважали за „видумку чорта“.

Раз хотів один чоловік заложити в Москві друкарню, то нарід підбурений мабуть попами збунтував ся, збурих его дім і друкарню як „чор-

тівську вигадку“ і той чоловік сам ледви спас своє жите і втік на Русь-Україну. У Москві можна було читати тільки старі церковні книги, а інших книжок не вільно було читати. Як довідалися, що хтось десь там читає собі яку наукову або іншу користну книжку, — то его мучили огнем, карали „заточенем“, себ то засланим на Сибір або й карали смертю. Не дивувати ся, що серед таких поганих обставин у Московщині ніяких шкіл не було. Окрім того й

політичний лад на Україні а в Московщині

був неоднаковий. В Московщині всі сліпо слухали царя мов віщі, а царі були нераз дикі і жорстокі. От наприклад такий цар Іван Грізний то пів дня Богу молив ся, постив і бив поклони, а другого пів дня мучив сотками своїх підданих чи то хлопів чи бояр: пражив їх на огни, палив різав, поров, відрубав члени тіла, морив голодом і т. д.

На Руси-Україні до такого люди не звикли. Вони самі любили собі давати лад. Козаки самі обирали собі всю старшину. Навіть єпископів і митрополита київського вибирали собі Русини через вибори а тільки затверджував їх по виборі грецький патріарх. — В Москві то виборів не знали. Там всіх урядників і єпископів назначав сам цар.

Русини в справах віри підлягали грецькому патріярхови в Царгороді. Греки були осьвічені люди, тому Русини багато від них користали. А в Москвичів було не так! Там митрополита назначав цар і сам ним крутив так, як хотів. Стало ся се так, бо цар Петро цілком скасував московський патріярхат і себе зробив головою московської православної церкви і найвищої церковної ради, яку він назвав „найсьвятійшим синодом.“ — Сей лад задержав ся аж по сьогоднішній день.

Тимчасом Русь-Україна довго терпіла від Польщі, аж вкінці і терпець урвав ся.

Український гетьман Богдан Хмельницький.

Козаки зірвали ся до рішучої боротьби із гнобителями нашого народу.

Малі козацькі бунти ставали все більшими і частійшими. Вкінці прийшло до великого повстання,

в котрім вів перед козацький український гетьман Богдан Хмельницький.

Хмельницький візвав усіх Русинів від Кавказу аж по Сян ріку вибити ся на волю і прогнати

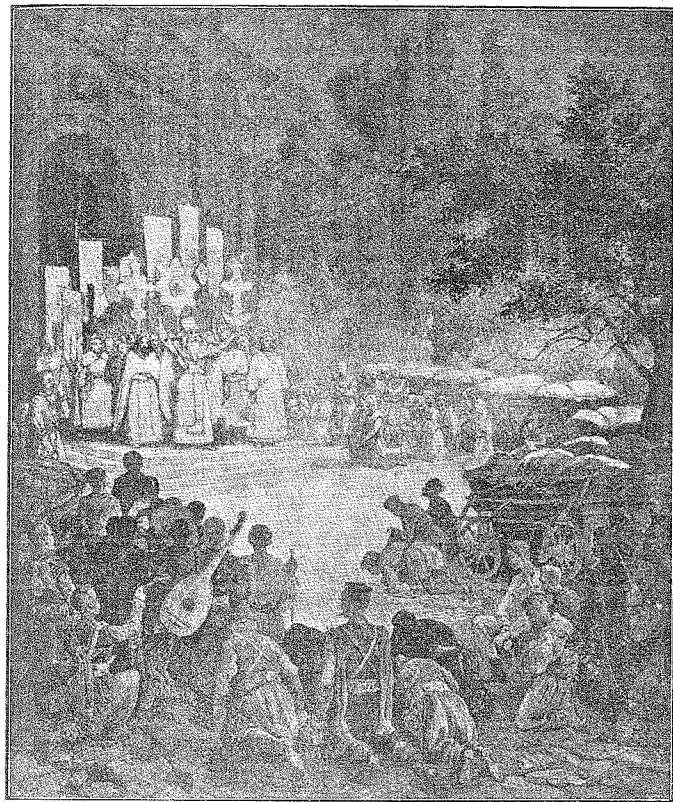

Нарід записує ся до реєстру козацького войска, аби wraz з козаками вибити ся на волю.

Ляхів (Поляків), Єзуїтів та Жидів з Руси-України. Вєсь наш нарід хопив, хто мав за що: за шаблї, за рушницї, або за коси, ціпи та сокири. Страшний

то був час. Із за Дніпра аж мало не по Вислу все було в огни і в крови.

Хмельницький вибив на волю Київщину, Поділе і Волинь, — тільки Галичина і Біла Русь

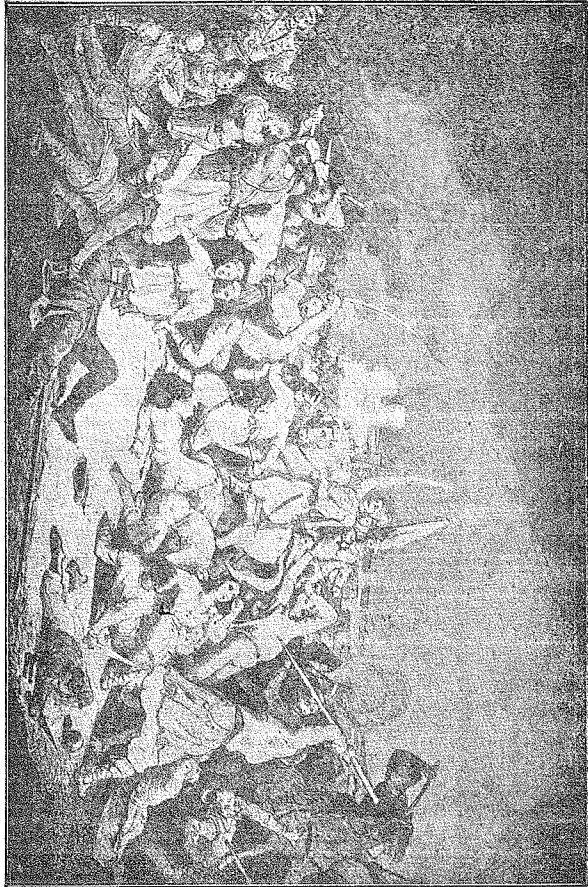

Українське православне духовенство благословить козаків до боротьби за православну віру.

зістали при Польщі. — В тій часинї Руси-України, що в нїй володїв Хмельницький, не було вже панщини, ні Жидів, ні польських панів, ні Єзу-

ітів, а були самі тільки вольні люди: українські козаки і вольні селяни-хлібороби.

Борба українського народу із своїми гнобителями.

І тоді український наш нарід співав:

„Та не має лучше та не має краще,
Як у нас на Україні!
Бо не має Ляха, не має і Жида,
Не має й унії!“

Але Полякам (Ляхам) жаль було, що втратили стілько землі. От вони стали намовляти Татар до війни з Хмельником. Пішла нова війна. Ляхи з одного боку напірають а Татари з другого. Скрутно прийшло ся Хмельницкому.

До того ще й Москва не добрим оком дивила ся на українську волю. Московські пани-бояри бояли ся, що як на Україні стане сильна козацка республіка, то тоді і московські мужики захочуть подібної волі.

Отже Москва тайком спомагала Ляхів і тому заказала вивозити зі свого краю на Україну порох, кулі, шаблі, залізо, мясо, збіже і все, що придатне на війну. Москва робила се для Польщі, бо польський король просив сего у неї, — але рівночасно московський цар піддобрював ся козакам і удавав дуже прихильного Україні.

Москва зміркувала, що біда примусить козаків шукати в неї помочи, та задумала скористати із трудного положення Руси-України.

Цар обіцяв боронити Україну від ворогів та шанувати українську волю. Тоді

Хмельницький піддав ся під московского царя.

Козаки знали, що Москалі хоть иншої мови і народности, але православної віри і тому надіяли ся, що з ними може вдасть ся спілка. Угода наступила в місті Переяславі і тому звала ся „Переяславска угода“. Москалі обіцяли помагати Україні против ворога і шанувати українські права і вольности. Цар мав тільки затверджати гетьмана вибраного козаками, а решта весь лад самі собі козаки мали робити.

Не з доброї волі, тільки з біди і konieczности нішли козаки на злуку з Московою, а Москалі й не думали додержати угоди. А далі Москалі знюхали ся з Поляками і зробили з ними угоду у Вільні тай там поділили між себе Україну як своє власне добро.

Україна — як відомо — сама вибила ся на волю і сама добровільно получила ся з Москвою. Але після Віленської угоди виходило, що то ніби Польща відступила Москві ту Україну, якої сама тепер не мала... Натомість Москалі признали Польщі Білорусь і Галичину. Хитрі наші сусіди зробили се так тому, аби Хмельницький не злучив всеї України від Кавказу аж по Сян і не утворив велику українську республіку...

От тут знов показало ся, що Русини-Українці а Москалі — се не один нарід. Як би Москалі уважали були Русинів за одно з ними, то були би помогли Русини-Українці вибити ся на волю і не були би Білої Русі і Галичини лишали Ляхам.

Хмельницький добре видів до чого воно йде і став шукати нової помочи.

До того і українсько-руське духовенство нарікало на Москву. Настановлений московским царем московский патріарх хотів підгорнути київського митрополита під свою руку. Але наш митрополит і всі українсько-руські єпископи того не хотіли, та воліли зіставати під вселенським царгородским патріархом. Московські патріархи були люди темні, забобонні і жорстокі, — а київські митрополити були люди високо учені і осьвічені. Оден з них митрополит Петро Могила заснував в Київі славу академію наук, яку по его імени назвали „могилянською академією.“ Тож не диво, що вони не бажали йти під руку московских неуків і туманів.

От і не минули два роки від Переяславської угоди, а Українці-Русини стали думати, як би їм відлучити ся від Москви.

До Поляків не хотіли приставати, на султана турецького не мали надії, тож лишились ще союзники Швеції. З ними думав Хмельницький злучити ся і спільно виступити до боротьби против ворогів України — Поляків і Москалів. — Та вже не виконав сего старий гетьман. Хмельницькому

пришов час умирати і він в остатній своїй годині сердечно жалував того, що піддав Україну Москві.

Однак зі смертю Хмельницького гадка его не пішла з ним до гробу. Старав ся її виконати оден з его наслідників

славний гетьман Іван Мазепа.

Мазепа був чоловік учений і просьвічений а до того дуже хитрий політик. Мазепа бачив, що простий нарід темний і що на него нема що рахувати. Він бачив, що темний нарід України не визволить, бо до сего треба осьвічених людей. Для ширеня осьвіти Мазепа підпомагав школи і друкарні а особливо могилянську академію в Київі. Мазепа вмів піддобрити ся цареві Петрові I-му і цар вірив ему все. Так Мазепа скілько міг обсадив уряди своїми людьми.

Тимчасом Москва усе більше обмежала права України і готовила ся скасувати єї. В Київі збудували Москалі свою кріпость (фортецу) а московські салдати стояли постоем по цілій Україні і нищили нарід. Цар наложив великі податки, казав гнати нарід тисячами копати вали і рови при московских кріпостях.

Московский цар Петро I. за молоду бував у західній Європі на науці, — тож був чоловік мудрий, хитрий, острый і грізний. Він сам, бувало, своєю рукою вбивав засуджених на смерть. Він розумів значіне просьвіти, тож силою віддавав боярских дітей до школи. Хто не послухав, пішов на Сибір або на смерть.

Щоби розвинути осьвіту в Москві, він прикликував учених Українців із могилянської академії з Київа та настановляв їх у себе єпископами, професорами і т. п. Через те вчені Українці перестали служити свому народові а для почестий і великого гроша пішли служити чужинцям і тому осьвіта на Україні

Гетьман Іван Мазепа в старих літах.

упадала. — Далі Петро I. скасував самоуправу української православної церкви, зробив себе головою церкви і найвисшої церковної ради „святійшого синода,“ — тай через те наша церква стала підлягати просто московському цареві.

Бачив всю ту погану роботу Москалів український гетьман Іван Мазепа і серце ему краяло ся, та придумував, як би вирвати Україну із московских кіхтів.

В тім часі на Запорозжу був кошовим Гордієнко. І він бачив до чого воно йде. Отже рада в раду — вони оба (Мазепа і Гордієнко) уложили умову (р. 1709.) на яку присягли: Мазепа, Гордієнко, козацка старшина і Запорожці і на підставі тої умови получили ся із своїм союзником шведским королем Карлом XII.

В сій умові була виложена

конституція України,

яку бажав надати Мазепа і Гордієнко.

Там стояло:

1. Вся козацка Україна, правобічна і лівобічна і Запороже лучать ся разом в одну українську козацку республіку.

2. На Україні має правити гетьман вибраний народом а при гетьмані мають бути „генеральні совітники“ із козацких старшин, полковників та послів по одному з кожного полку.

3. Крім того має бути „генеральна рада“ зложена з генеральних совітників, полкових старшин, сотників і вибраних полкових послів та послів із Запорожської Січі; ся „генеральна рада“ мусить збирати ся на засідання три рази до року.

4. Гетьман підлягає „генеральній раді.“

5. Всі уряди і старшина виборні.

6. Старшина має позвертати позахопловані маєтки.

7. Має настати повна воля і всі люди мають стати рівними козаками.

8. Мають скасувати ся всі несправедливі тягарі, драчки і данини.

Отсе славна українська конституція. Ми Русини можемо гордити ся тим, що вже поперх 200 літ тому, в ті часи, коли майже в цілій Європі була тяжка панщина і неволя і коли по всіх європейських краях володіли абсолютно (необмежено) царі та королі з панами, — тоді у нас на Україні були такі розумні і свободолюбні та до народу прихильні люди, як Гордієнко і Мазепа, що уклали такі розумні права і бажали дати нашій вітчизні подібний конституційний лад, який настав у європейських державах що йно 100 або й менше літ тому.

Зложивши таку конституцію, Гордієнко і Мазепа злучили ся з Карлом XII.

Щоби відхилити нарід від Мазепи і від Гордієнка — цар Петро I. видав маніфест до народу, де обіцяв скасувати всякі податки та тягарі і казав, що Мазепа злучив ся з еретиками (бо Шведи лютеранської віри), аби знищити православну віру. До того цар Петро I. як голова православної церкви дав наказ єпископам і попам оголосити по всіх церквах, що Мазепа виклятий із православної церкви. — Така царско-попівська комедія зробила на непросьвічений нарід велике вражінє. Нарід думав, що Мазепа і Гордієнко справді не мають що кращого до роботи, а хотять позбавити їх православної віри. А тим часом цар і попи умисне пустили між нарід такого тумана і роздор, аби нарід збаламутити. — Се по части і удало ся.

В році 1709. випала дуже остра зима і багато шведського війська вигинуло від голоду і холоду. До того українські селяни, підбурені царем і попами, не вірили Мазепі та прихилені обіцянками царя стали против Мазепи. Мала тільки часть розумнійших Українців і Гордієнко з Запорожцями пристали до Шведів.

Цар Петро I. зібрав із своєї величезної дер-

жави велику силу войска і рушив на Україну. Під містечком П о л т а в о ю прийшло до рішучого бою. Цар мав десять разів більше войска і по цілоденній завзятій боротьбі побив Карла XII. і Мазепу з Гордієнком.

Полтавський погром

рішив долю України. Тепер показало ся, що цар тільки для своїх цілей троюдив нарід против Мазепи і давав всілякі обіцянки. По полтавській битві він не тільки не хотів виконати своїх обіцянок, але задумав цілком скасувати українську волю.

Зараз по полтавській побіді назвав себе „царем усеї Росії“. Москову назвав він „Великою росією“ а Україну „Малоросією“ або „Малорусею“, — а наш нарід „малоруским“ буцім то наш нарід щось меньшого і гіршого від Московщини.

Простому народови, якому перед полтавським боєм обіцяв скасованє податків, аби тільки нарід не лучив ся з Мазепою — цар слова не додержав. Замість скасування податків наложив ще нові драчі та послав салдатів на Україну на постій, які грабили і нищили людей. — Але тепер народови отворили ся очи; він пізнав, що его цар з попами обдурив і дуже жалувал, що послушав троюдження та не лучив ся з Мазепою, — але вже було за пізно...

Щоби вигубити козацтво, цар став висилати козаків на далеку північ над балтійське море копати канали та осушувати багна, або на схід у пусті маловодні степи будувати кріпости (фортеці). — Так вислано на північ до осушування багон зразу 12 тисяч а потім знов 5 тисяч козаків, де багато погинуло з голоду, холоду, вогкості та тяжкої роботи. Знов же у маловодні степи за Доном і над рікою Волгою вислано зразу 10 тисяч козаків, по тім 20 тисяч козаків і 10 тисяч селян, потім 10 тисяч козаків і 10 тисяч селян до

сипаня кріпостий і валів, а більше як 30 тисяч козаків до копаня каналів і сипаня гребель. Усі вони гинули від голоду, від браку води та від усіляких пощестий.

По Мазепі гетьманував Скоропадский, а по его смерті козацка старшина вибрала гетьманом Павла Полуботка.

Полуботок почав упоминати ся у царя за українськими правами. Тоді цар візвав Полуботка та всіх визначних старшин до нової своєї столиці Петербурга і замкнув їх у тюрму, або позасилав у далекі землі, а їх маєтки пороздавав своїм генералам та міністрам.

Так цар Петро I. угну́тав і нищив Україну. Та чого не встиг був зробити цар Петро I. — се докінчила его наслідниця Катерина II.

Цариця Катерина II. зруйнувала „Січ“.

Козаків умисне розіслано по далеких сторонах, аби вони не були в купі і аби не мали сили. В „Січі“ лишило ся тільки троха Запорожців. В р. 1775. вислала цариця Катерина II. багато свого войска на Запороже і казала зруйнувати „Січ“. Запорожців розігнано а запорожских старшин, між ними і горячого патріота останного кошового атамана Петра Кальнишевского арештовано і посаджено в тюрму. Запорожські землі враз з вільними українськими селянами, роздавала цариця своїм любовникам, яких мала багато: князям, графам, міністрам та генералам — Москалям або й не-Москалям — заволокам із цілого світа.

Не стало козацтва, — не було й кому боронити простого народу. Тому тепер легко цариця Катерина II. завела в р. 1783. кріпацтво по всій Україні. Се була ще страшнійша неволя як польска панщина.

Наш нарід на Україні ще й до сьогодні проклинає Катеринину память співаючи у пісні:

„Катерино, суча дочко, що ти учинила?
Степ широкий, край великий тай занастила“.

Ціла історія показує нам ясно як на долони, що Русини-Українці а Москалі — се два окремі народи. Москва і московські царі стреміли до знищення української самостійности а Русини-Українці боронили ся до остатної хвилі против московської та польської переваги і все хотіли вибити цілу Україну на волю і утворити з неї осібну самостійну та независиму козацку републику (гетманство) із виборчим ладом та зрівнанем усіх людей.

* * *

Ціла історія нашого народа — се одна предовга геройска та сумна боротьба.

Ледви наш нарід зачав збирати ся до купи під рукою українсько-руських князів, а вже татарска орда знищила весь наш край до тла.

Зібрав ся наш нарід небавом під рукою литовско-руських князів а вже шляхоцка Польща закинула на него свої сіти оженивши литовского князя Ягайла із королевою польською Ядвігою та прилучивши наші краї до Польщі.

Славні, незабутні українські козаки ляли свою дорогу, сьвяту кров, застелювали нашу батьківщину кістками, вкривали високими могилами за волю, за православну віру, за самостійність Руси-України.

„Гомоніла Україна,
Довго гомоніла...
Довго-довго крав степами
Текла, червоніла!“

Однак всі ті злидні не вбили нашого народа. Наш нарід перебув такі страшні часи, як нікотрий другий нарід на світі.

Та не здавили вороги нашого народу!

„Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля
І неситий не виоре
На дні моря поля!“

І наш 30 мільонової українсько-руський нарід-велитень мусить побідити! Настає той час, де встають „заковані люди“. Селянин і робітник дістають рівний голос у цілім сьвітї.

Тож до науки і просвіти, до політичної і економічної злуки, а тоді наш нарід власними силами розібе кайдани та здвигне свою вільну і самостійну Русь-Україну.

І сповнять ся пророчі та сьвяті слова народного генія та мученика Тараса:

„Встане Україна,
Сьвіт правда засьвітить!
І помолять ся на волї
Невольничі діди!“

І тоді ще раз заспіває українсько-руський робучий нарід, так, як співав за часів Богдана Хмельницького:

„Та не має лучше,
Та не має краще,
Як у нас на Вкраїні!“

Наша руська і російська мова.

Московські запроданці, себ то москвофіли на різні способи баламутять наших людей, аби лекше їх запхати під ярмо російського царя.

Отже туманять наших людей тим, що ніби то ми Русини, а Росіяни — то один, однаковий, „рідний“ собі нарід. Вони кажуть, що наша мова руська а мова російська — се одна і та сама мова. Тимчасом все те **неправда**. Бо історія нашого і російського народу доказує, що оба сі народи є різні, окремі собі — і цілком увсім: в мові, звичаях і обичаях дуже різняться між собою. Про се ми переконали ся із попередної статї. А тепер придивім ся уважно, чи то правда, що наша мова і російська се одна і та сама мова, як торочать про се москвофіли...

В давнину був такий звичай, що книжок не писали народною мовою, себ то тою мовою, якою говорив простий нарід. Давними часами простий нарід був часто поневолюваний і темний. Через те простолюдин був в погорді і пониженю перед панами. А книжки читали в ті часи тільки пани; — простолюдин не мав до грамоти доступу. Отже пани не хотїли уживати в книжках тої мови, якою говорив їх загулюканий, прибитий погорджуваний невольник, котрого пани уважали гірш пса. Писали тоді книжки відмінною мовою від народної, бо пани зовсім хотїли відрізнити ся від простих людей. Тою відмінною мовою, була мова церковна і то у всіх народів в Европі.

На заході у римо-католиків була церковна мова латинська і тою мовою писано тоді книжки. У славянських християн була церковною мовою старо-болгарська і сею мовою писано книжки.

В Московщині, себ то в теперішній Росії також писали книжки церковщиною. Московські пани дуже не любили мови свого простого народу, тому аби їх мова як найбільше ріжнилася від народної, мішали до церковщини багато слів з мов інших народів.

В тім часі, як покликано в Московщину українських вчених з Могиланської київської академії на професорів і єпископів, то Москалі перейняли від них в свою мову чимало українських слів. Бо в ті часи ми, Русини мали свої школи, а навіть найвищу школу академію, де учено дещо також на українській народній мові. І в письменстві нашому уживано в ті часи і руської народної мови. Писано народною мовою Євангелію, Біблію, („інтермедії“, (щось в роді комедій на представлення) і т. д.

В Московщині того не було, там ніколи в тих часах не уживано в письменстві народної московської мови. І коли нашої руської народної мови уживано не лиш в письменстві, але і в найвищих наших школах, то мова російського народу ще була цілком упосліджена і ніхто не знав за ню.

В ті часи російські пани мішали до церковщини не лиш українську мову, але також і мову інших народів. За панованя Петра Великого прийшло до Росії на високої становища багато Німців і Французів. І від них російські попи перейняли чимало собі і змішали з їхньою церковною мішаниною.

І тої дивоглядної мішанини довго уживали в російському письменстві. Аж до року 1820. В тім році виступив в Росії талановитий поет Пушкін і він перший почав писати книжки чистою простою мовою свого московського народу.

І від тоді російські письменники чимраз більше почали заводити в літературу просто-народну московську мову, та викидати чужі слова: українські, німецькі, французські і.

Така історія російської мови.

Історія нашої мови руської цілком инша. Знаємо, що від давна наша руська мова на Україні була уживана в письменстві. Але, як нарід наш втратив свою самостійність, то після упадку козаччини — народна наша мова пішла в поневірок, в погорду.

Як Україна перейшла під російську кормигу, коли на український народ наложено невольничче кріпацтво, то українську мову усунено зі шкіл, з урядів, скрізь її касовано, а натомість російські наїздники заводили свою, російську мову. І з того часу здавало ся, що й наше руске письменство завмерло, бо народна мова втратила своє право горожаньства.

Та хоч українські пани змосковщившись вилеклись своєї мови, а замість неї прийняли мову російську, або польську, — то між масами простого народу мова его не загубалася. Народ не покидав її і складав на сій своїй мові прегарні пісні та думи, в яких виспівував про те, що „було й минуло“, про славне лицарство запорожське, про свою теперішню гірку долю.

І нашої гарній народній мові не судило ся бути на все поневіряною. Знайшов ся чоловік, що повернув українській мові втрачене право горожаньства. Сим чоловіком був син полтавського дядка *Іван Котляревський*. Написав він і видав еще 1798 року (отже ще перед російським Пушкіном) книжку простою українською мовою, що називалось „*Енеїда*“. Се — по довшому часі — була перша книжка на народній нашій мові. І від того часу наша мова знов стала заводитись в письменстві. Але під російським панованем нашої мови до тепер не допускають на Україні ні до шкіл, ні до урядів. А від 1876 року

до р. 1905 було заборонено видавати на українській мові книжки і часописи, тай тепер конфіскують наші книжки і часописи. І се є доказом, що наша мова і російська не є та сама, бо колиб справді так було, то уряд російський не переслідував би так остро і безглядно української мови.

І тут в Австрії (в Буковині і Галичині) мова нашого народу була довший час упосліджувана. Але і тут знайшли ся люди, що пішли слідом Котляревського і видвигнули нашу мову назад в письменство. В Галичині більше як перед 60 роками перший почав писати чистою народною мовою поет *Маркіян Шашкевич*. Він видав 1848 р. першу тоді книжку на народній мові п. з. „*Русалка Дністрова*“.

На Буковині першим чоловіком, що 50 літ тому впровадив чисту народну руську мову до письменства, до книжок — був славний буковинський поет *Осип Юрій Федькович*.

Бачимо отже, що доки мова нашого народу була упосліджена, доти не було у нас письменства. Якже народна мова дісталась до книжок, то з тою мовою відродилось наше письменство, а в слід за тим поширили ся просвіта і осьвідомлене народа. Виступили талановиті письменники. На Україні по Котляревському *Квітка-Основяненко*, *Гулак-Артимовський*, *Гребінка*, *Гоголь*, *П. Куліш* та *Тарас Шевченко*, котрий на рідній своїй народній українській мові виспівав геніяльні, прегарні поезії і пісні. Они захопили, одушевили, та пробудили до нового життя увесь наш великий український народ! Тарас Шевченко, сей найбільший наш поет міг лише на рідній народній мові так могутю і так до серця промовити нашому народови.

В Галичині також по Шашкевичеви виступили нові письменники. *Устиянович*, *Володимир Шашкевич*, а в новітших часах такий великий письменник, як *Іван Франко*, *Стефаник* і *и.*

Осип Юрій Федькович.

На Буковині по Федьковичеві виступив відомий поет *Ізидор Воробкевич, Ольга Кобилянська* і и. І сьогодні наше письменство вже велике і має світове значінє, оно цілком відрубне і окреме від письменства російського.

З того всього, що ми коротко переказали ось з історії про нашу і російську мову, кожний переконаєть ся, що спільної книжкової мови між Русинами і Росіянами ніколи не було і цілком нема, та що Росіяни мають свою відрубну і цілком иншу літературну мову, а ми Русини-Українці свою.

Але московські запродавці не зважають на це. Они перекручують і заперечують истину правду, бо невчених і темних людей легко їм баламутити.

Ще зручнійше москвофілам баламутити наших людей „единством“ російської мови, бо наше давнійше етимольогічне письмо було на перший погляд подібне до російського. Бачать наші люди, що наше етимольогічне письмо подібне до російського, тай думають, що се все одно.

Тимчасом не конче те, що подібне до себе, мусить бути тим самим. Так і з російським та нашим етимольогічним письмом. Не у всім те письмо подібне до нашого, лиш дещо пише ся подібно, але цілком инакше вимовляє ся (читає ся) по російськи, а инакше по нашому.

Возьмім кілька прикладів.

Наше етимольогічне *ѣ* (і) читає ся по російськи „е“, — наше етимольогічне *и*, по російськи вимовляє ся „і“, — наше *г*, вимовляє ся по російськи „г“ і багато инших російських букв подібних до наших, вимовляє цілком инакше, як в наших письмі. Се найліпше можна побачити із цілих слів. Подаємо ось для прикладу слова наші писані етимольогічно і подібні слова російські, та як они вимовляють ся (читають ся) по нашому а як по російськи.

Ізидор Воробкевич.

*По нашому
пише ся і читає ся:*

ліс
чоловік
діло
зрілий
більший
голова
постановило
телеграма
великий
половина

по російськи

пише ся: а читає ся:

лѣсъ	лес
чоловѣкъ	челавек
дѣло	дело
зрѣлий	зрелой
большій	большай
голова	галава
постановило	постанавіло
телеграма	телеграма
великий	велікий
половина	палавіна

Др. Стефан Смаль-Стоцкий.

Отже — як бачимо — є в російськїм письмі кількадесять слів, котрі пишуть ся подібно як нашї етимольогічні, але цілком инакше вимовляють ся.

Щоби на далї не було ніякого баламуцтва, та щоби улєкшити нашому народови науку нашого письма постарав ся проф. універзитету *п. Др. Стефан Смаль-Стоцкий*, що по всіх школах заведено фонетику, се є таке письмо, яким напечатана ся книжка. Тепер ми маємо свою правопись, а москалі своєю і кацапским перевертням годї вже далї баламутити наш нарід ніби то наша а російська мова — се одна мова.

На се, шо російська мова є чужою для нас і не має нічого спільного з нашою руською мовою, можна навести безлік певних доказів. Для нас буде скорше зрозуміла навіть мова сербська, чеська, хорватська, як мова російська. Наш чоловік ще якось зрозуміє Чеха або Сєрба, але як би розмовляв з Росіяном, котрий не знає нашої мови, *то не буде его розуміти.*

Як же можна его розуміти, коли говорить ся:

по нашому:

когут
малпа
гузики
штани
спідниця
орати
кінь
лоша
бузьок
жаба
цегла
червоний
неможна
вікно
власний
платня
смак

по російськи:

петух
обезяна
пуговіци
брюкі
юбка
пахать
лошадь
жеребийонок
аіст
лягушка
кірпіч
красний
нельзя
акошко
собственний
жаловане
вкус

сварити ся
хвалитись
треба
смачний
очи
мясо
борщ

спорить
хвастається
нужно
вкусний
глаза
гавядіна
щі

і т. д. і т. д.

Одним словом російська мова для нас незрозуміла і як хто хоче її уміти то мусять вчитися, як кожної іншої чужої мови. А коли мова ся нам незрозуміла — то не є мовою нашою, а цілком чужою!

Тай наведемо іще один доказ на се, що наша мова і російська є чужі для себе мови.

З нагоди 50-річниці смерті Тараса Шевченка, майже усі російські поступові, прихильні Українцям часописи — посвятили пам'яті Шевченка теплі згадки, помістили портрети нашого поета, а навіть виїмки з его творів в перекладі. Між іншими журнал, що виходить в Петербурзі п. з. „*Всемирная Панорама*“ ч. 7. з дня 4. н. ст. марта 1911 р. — помістив гарний портрет Тараса Шевченка і виїмок з его поеми „*Княжна*“ в російському перекладі. І ось для порівняння нашої мови з російською, подаємо сей виїмок з Шевченкової поеми в нашій мові як написав Шевченко, а по-при се подаємо переклад російський, взятий з висше згаданого журналу. Переклад сей подаємо в такому виговорі, якого Росіяни уживають в бесіді.

Виїмок з поеми Т. Шевченка „Княжна“.

Український текст Шевченка: *Російський переклад:*

Село! Село! Веселі хати!
Веселі з - далека палати —
Бодай ви терном поросли!
Щоб люде й сліду не
Щоб і не знали де шукати!

Село! Село! Красіви хати,
Красіви барські палати, —
Пусть лучше-б тернам параслі,
Чтоб к ним і следу не нашлі,
Чтоб і не знали їх!.. Кагда-то
В селе том Божем жіл да бил
Какой-то князь, я не спрасіл,
Как он папал туда. Багато
С сваей княгіней маладой

В тому господньому селі,
На нашій славній Україні,

Не знаю, де вони взялись,
Приблуда князь, — була
Ще молоді собі були,
Жили самі, були багаті:
Високі на горі палати,
Чималий у яру ставок,
Зелений по горі садок,
І верби, і тополі,
І вітряки на полі,
І долом геть собі село
По-над водою простяглося.

Жіл князь, тот, взисканий
[судьбой,
Кагда - то весело там било —
Без піршеств дня не прахаділі,
Бивало, гуслі день - денской,
Гудят, ревут; віно рекой
Гастей несітих наліваєт;
Все пют...
Пян князь і гості пяни, —
І паваліліс на дівани.
А завтра снова ажівут,
І внов кутят, і снова пют.

Тарас Шевченко.

Колись там весело було :
Бувало, літом і зимою
Музика тне, вино рікою
Гостей неситих налива ;
А князь аж синій похожає,
Та сам несмілим наливає,
Та ще й покрикує : „віват!“
Гуляє князь, гуляють гості,
І покотились на помості.
А завтра знову ожива,
І знову пе, і знов гуляє.
І так за днями день минає.
Мужицькі душі аж пишцать,
Судовики благають Бога ;
Пяниці знай собі кричать :
„И патріот, и брат убогих!
Наш славний князь! Виват!
[виват!
А патріот, убогих брат,
Дочку й теличку однімає
У мужика, — і Бог не знає,
А може знає та мовчить!

Прочитавши текст український і той сам текст російський, кождий, хто уміє читати побачить, що між мовою нашою а російською є велика ріжниця і, що мова наша, а мова російська є цілком окремими, иншими мовами. Наш чоловік тільки дещо зрозуміє з російської мови, а впрочім вона незрозуміла і чужа для нашого чоловіка. Так само наша мова для Росиян є чужою і також незрозумілою. Коли-б Росияни розуміли нашу мову, то би не перекладали поезий Шевченка на російську мову, а друкували би їх в тій мові, в якій писав Шевченко, то-б то в українській.

Бачимо отже цілком ясно, що наша мова і російська не є одна і та сама, навпаки се чужі і ріжні собі мови.

Так і Русини-Українці є собі окремий, инший народ від російського, — а Росияни се знов окремий инший і цілком чужий для нас народ.

І так за днями дне другіє
Мелькають. Душі крепастннн
Уж і не станут, а пишцат ;
В судах за князя Бога молят,
А гості знай себе ізволят,
Ім востаргатса, знай крічат :
„Наш князь — муж правіл
[саміх страгіх !
І патріот і брат убогіх,
Наш славной князь! Виват!
[Виват!
А патріот, убогіх брат,
С крестян чуть шкури не
[сдірають
Последной дочкі не щадіт...
Гудят апять, как в дне биліе
В палатах гуслі; на стале
Віно, пян князь, і гості пяни,
Дражат пали, звенят стакани,
А голод стонет на селе...

Як у нас взяли ся кацапи і на що вони є ?

Із прилученем Буковини і Галичини до Австрійської монархії дістали ся Русини під Австрію. Як завсігди, так і тоді всі вони уважали себе самостійним народом, окремим від народу польського і російського. Та в той час не було нагоди сего виявляти, бо наш нарід — подібно як і всі другі народи — стогнав під панщизняним ярмом.

Колиж в році 1848. знесено панщину і всі народи почали домагати ся для себе права жити своїм житем, тоді і рутька інтелігенція закладає політичне товариство „Головну Руську Раду“. Отже та „Головна Руська Рада“ в своїй програмі виразно каже, що

„Наш руський нарід у Галичині, на Буковині й Угорщині разом з нашими братами на Україні в російській державі є самостійним народом, окремим від народу польського і російського“.

Але найшли ся слабодухи, котрі видячи який наш нарід темний і бідний і як замагають нас просьвічені, багаті і могучі сусіди Поляки — почали зневірювати ся у власні сили, їх огорнув страх, що Поляки готові наш нарід зовсім спольщити.

І вони стали оглядати ся за ратунком тай спинили очи на Росії. Вони думали собі, що як скажуть, що ми а Росияни то оден і той сам нарід, — то тоді Росия заопікує ся нами і не дасть Полякам зробити нам кривду.

До того в р. 1866. Австрія програтала війну з Прусами і декому здавало ся, що Австрія туйтуй розпаде ся та що Галичину і Буковину забере Росія. Тоді вони, сподіваючи ся близького приходу Росії, проголосили прилюдно перший раз в газеті „Слово“, що

„наш нарід і нарід російський — се один нарід, а наша мова і мова російська — се одна мова“.

Ось так то почало ся у нас москвофілство, то значить — повстала така партія, яка каже, що наш нарід і нарід російський (московський) — то один нарід.

Але не дурний то вигадав, „чужими руками добре тільки грань вигортати“. Ми вже з історії знаємо, як за „добра“ була для нас Москва і як угнітали нас, нищили і рабували російські царі. Їм ніколи і в гадці не було нам помагати, — а навпаки вони завсїгди стреміли до того, щоби нас завоювати. Як би наш нарід був спустив ся на чужу поміч російську, то ще й сьогодні був би нічого не доробив ся. Але між нашим народом було чимало людей великого серця і твердої волі, що вірили в живучість свого народа, — вірили, що власними силами зможемо осягнути красшу долю. — Вони взяли ся до праці і організації і довели до того, що сьогодні наш нарід далеко поступив наперед і вже так стоїть твердо о власних силах, що ані Поляки ані Волохи ані Москалі, ані хто небудь инший не зможуть его захитати.

А тимчасом, як би наш нарід чекав був на поміч від Росії від „білого царя“, — то сьогодні ми були би такі бідні і слабі, що наші сусіди легко нас замогли би. — Так отже наука з того, аби не спускати ся на нікого, на нічию поміч, — тільки на себе самого, на свої власні сили. „Не спускай ся Грицю на дурницю!“

Тому, що старі чекали на благодать,

яка сплине від царя російського, — а молоді власними силами бажали здобути нашому народови красшу долю, — то „москвофільську“ партію тоді звали також „старорускою“, а нашу партію „молодою“.

„Старорусини“ вправді були в блуді, але в душі не були нечесні. Вони завсїгди уживали своєї рідної мови, тільки писали етимольогією тому, бо і Росіяни так пишуть. Богато з них з часом нарозуміло ся, пізнало свій блуд і „вступило на путь праведних“, себ то повернуло до нас. Богато ще поверне, як переконає ся, що по нашій стороні правда.

Але в послїдних часах в Галичині і на Буковині повстали инакші москвофіли і з иншими цілями, а стало ся се ось як:

Московський цар дуже захланний. Єму ще за мало тих великих країв, які давить під своєю рукою; — він хотїв би ще дістати Галичину і Буковину. Отже скликав він раду, як би ті наші краї дістати в свої руки. Рада в раду — вкінці урадили так: Московські князі, пани і правительственні люди заснували товариства („общества“) для ширення російщини між нашим народом і удержуваня російських шпіонів.

Всюди найдуть ся такі люди, що за гроші і рідну маму продадуть. Отже такі запродавці найшли ся і у нас. В Галичині їх більше, а на Буковині ледво кілька. В Галичині між ними веде верх адвокат др. Дудикевич (якого називають всюди „російским амбасадором“), а на Буковині панотець Богатирець.

Сей панотець видавав в Станівцях горішних (на Буковині) газету „Православную Русь“. Він поїхав разом з иншими кацапами до Росії аж до Москви та Петербурга, щоби єднати ся з ними. Самі російські часописи писали, що Богатирець перед Москалями і московским правительством дуже нарікав на австрійські порядки, хвалив російський лад, жалувал за тими часами, коли то частина Га-

личини і Буковини короткий час належала до Росії і висказував надію і утіху, що ще прийде той час, як Москаль забере і Галичину і Буковину. Наше правительство переконало ся, що Богатирець враз із цілою своєю партією радби, щоби московський цар розбив нашу державу Австрію і забрав Галичину і Буковину! Се вже була зрада! Се вже було зломане присяги, бо він як панотець присягнув вірність нашому цісареві. За се его скинули з пароха. Та лише з милосердя для его жінки і четверо дітей лишили его сотрудником у Веренчанці.

Тут бачимо велику різницю між давними „старорусинами“ — а теперішними москвофілами, чи радше „ряними Москалями“. (Москалів називає наш нарід „кацапами“, тому і таких людей, що відлучують ся від нашого народу та тягнуть до Москаля — називають також „кацапами“, а ту партію то називають „кацапскою партією“). — Отже давні „старорусини“ не покидали своєї рідної мови; вони говорили і писали по нашому. Але теперішні кацапи — то плачені московські наймити. Вони за російські рублі покидають вже нашу мову, вирікають ся своєї рідної Матери, — вони захвалюють російський лад і взагалі підготовляють ґрунт до приходу Москаля. Теперішні кацапи навіть не люблять давних „старорусинів“ і поборюють їх всіми способами.

І коли старі москвофіли мали яке таке бажанє працювати для добра свого народу, то теперішнім се і не в голові. Теперішні москвофіли є запродавцями російського уряду. Вони за російські гроші мають ширити між нашим народом ідею російського царизму, мають баламутити наш нарід, вносити між него роздор і на кожному кроці розбивати его сили. Загалом мають працювати на шкоду нашого народу. Російський уряд хоче, аби нарід наш, що є в Австрії, був темний,

поділений на ворожі табори, тай щоби був слабий. Тоді легше з таким народом в разі чого справити ся. Ось яка то ціль теперішних москвофілів і ось яка їх підпольна, підла робота. Вони зрадники нашого народу, бо за гроші хочуть запродавати его свободу і волю, его сьвідомість і щастє.

Ми вже нераз і не два переконали ся і ціла історія показує, що ми а Москалі то не є все одно, — що ми окремих нарід а Москалі також окремих нарід. Ми далі наглядно переконали ся, що наша мова — а мова російська (московська) — се не є одна і та сама мова.

Остає ще одна справа. Кацапи найгірше лютять ся на то, що ми Русини називаємо себе Українцями. Що ся назва слухна, то самі вже переконалисте ся. Як знаєте, головна часть руської землі находить ся в полудневій части російської держави і там живе головна сила бо 26 мільонів нашого народу! Та частина руської землі зоветь ся Україною, а живучі там Русини є всі православні і називають ся Українцями! Назви: „Русини“, або „Руснаки“ уживають тільки 4 мільони наших людей, що мешкають на Буковині, в Галичині і на Угорщині, то б то лише в австрійській части нашій землі.

Звичайно водить ся так, що на означене одного народу уживає ся лише одного і мени, щоби уникнути баламуцтва, щоби не виходило гей би то дві назви означають два ріжні народи. Тому годі нам придержувати ся на дальше того, щоби в Австрії звати себе Русинами а в Росії Українцями! Одні і другі, Українці, Русини, — се один і той самий народ!! Тому треба доконче рішити ся на одну спільну назву. А пристанемо на таку назву, якої уживає більшість нашого народу. Тому назива-

ваємо себе Українцями, після найбільшого руського краю: України.

Вороги сеї назви кажуть, що Україна то назва краю, проте лише ті можуть називати себе Українцями, котрі живуть на Україні. А кажуть так лише ті, що хочуть нас баламутити, або самі не знають, як діється де инде в світі. Так наприклад Італія є також назвою краю а Італійцями (Таліянами) зовуть себе також ті мешканці Тиролю, Швайцарії і других країв, котрі говорять тою самою мовою, що і мешканці Італії. Так само Іспанія є назвою краю, а Іспанці є і в Аргентині і Мехіці і других краях. Тим то й нічого дивного, коли мешканці Буковини і Галичини, що говорять тою самою мовою, як і властиві Українці, будуть себе називати також Українцями.

Отже наш нарід, котрий тільки горя перебув, — котрий тільки крови проляв, тільки мук натерпів ся в боротьбі з Москвою і з другими хижими суцїдами за волю і незалежність свою, — наш нарід не дасть ся збаламутити платними російськими агентами, якими є тепер і шні „кацапи“.

Ще, як нарід наш був темний не просьвічений, то московским наймитам удавало ся декого збаламутити і збити з правої дороги. Але тепер просьвіта ширить ся постійно: в школах, в читальнях, в других товариствах, через газети і книжки — тепер люди приходять до власного переконання тай не дають кацапским запродавцям вести себе на ланцуху, як воли на заріз.

Кацапські запродавці найбільше боять ся просьвіти і науки і тому в своїх кацапских газетках заказують своїм людям читати щиро народні просьвітні газети і книжки а „україноманських агітаторів“ (так вони називають наших передових людей) кажуть буками гнати від своїх хат. Московські наймити думають в той спосіб закрити правду перед нашим на-

родом, бо як нарід не буде читати ріжних газет і книжок і не буде слухати розумних слів своїх провідників, — то очевидно лишить ся темний, — а кацапам того тільки треба, бо „в мутній воді добре рибу ловити“; — тай злодій іде красти вночі а не в день.

Миж кажемо: читайте багато, читайте все; але все розберіть своїм розумом — все добре і справедливе та хосенне приймайте, — а всяку брехню, зраду і кириню відкидайте від себе, аби не затроювала Вашого серця!!

Так то ми пізнали як взяли ся у нас кацапи і пізнали на що вони є. Ми переконали ся, що се московські запродавці, які за російські рублі вислугують ся російському цареві, а щоби підготовити ґрунт Москалеви, то між нашим народом роблять кириню, ширять ненависть, роз'єднують нарід та не допускають до просьвіти.

Але даремна ваша подла робота, погані кириники і московські запродавці! Годі доложити закрити сонце! Хоть ви сего не бажаєте, але воно свїтити ме і оґрівати. І під его теплими, животворними лучами стоплять ся послідні леди кацапского баламутства, — настане весна!...

І весь наш українсько-руський нарід з'єднаний в одну велику могучу свідому громаду, як той непереможний велитень отрясе ся із всілякого польського, російського і волоского нахабства — стане до чесної і витревалої праці на своїй рідній ниві і стане паном в своїй хаті.

Як то я з кацапа став Русином-Українцем.

Ви, добрі люди певно знаєте, кого то в нас називають кацапами. Є то люди, що хотяй вони такі самі як і ми Русини, хотяй вони одного роду з нами, одної мови, одних звичаїв-обичаїв, а кажуть, що вони не Русини, а якісь там „руськіє“, значить Росіяни. Се справді сьмішно й дивно видає ся тому, хто над сим глубше задумає ся. А чужому чоловікови і вірити не хотілось би, що в нас таке діяти ся може.

Сим й я тепер дивую ся. Та инакше думав я давнійше, коли й

я признавав ся до Москалів,

я казав, що московский нарід а наш нарід то один нарід. І я так відгризав ся, як і тепер такі кацапи відгризають ся, коли їм натякнути, що заблукались в чужу кошару... — То моє „собственное убіжденіє“ а по нашому: власне переконанє так каже кацап. Ну, і я так казав, хоть в дійсности не було то моє власне переконанє. Таке переконанє то не власне, а тільки впоєне нашими ворогами на те, щоби викликати незгоду межи нами і таким способом ослабити нас.

А се я тому кажу, бо я сам в тім бродив і знаю, що нераз чоловік і не стямить ся, як опинить ся в кацапскім таборі. А ще й се скажу, що наших домородних кацапів треба ділити на два гурти, а то на меньший гурток — видячих московских агентів і на більший — зба-

ламучених наших людей. Видячих тому, бо вони знають для чого вбрали ся в московске піре; тут зиск, московскі ласки на оці. Другі же то темні, збаламучені; вони на-сліпо держать ся тих перших і на-сліпо вірять їм.

Іван Бажанський,

котрий з початку був „кацапом“, а відтак переконав ся що по нашій стороні правда і став сьвідомим Русином-Українцем.

Московскі агенти кажуть,

що Москалі одної віри з нами, — отже ми одно з ними! А нас 100 мільйонів, яка слава, а яка сила!... А там православний цар царствує, а що там за лад, що за добро!... Словом, таки справдішний рай малюють нашому хліборобови. А він, бідний не знає вже й сам кому має вірити, на-

слухає ся таких і подібних небилиць, та й дивись, а то одні або другий недосвідчений вже й свою шию пхає в московське ярмо.

Та се лиш так я мимоходом зачепив; але я хочу тут розказати,

як то мене запхали до кацапів і як я відтак видобув ся відтам?

Малим хлопцем ходив я до сельської школи в Дорошівцях. Тоді був тут парохом загорілий москвофіл. А що панотець мав великий вплив на вчителя, до того-ж ще й тодішній шкільний інспектор пок. **Мартинович**, що був парохом в Оршівцях, не иньшої був думки від свого дорошівського товариша, то і

в школі вчили в тім дусі.

Нас школярів вчено наприклад так читати: „Онъ стерегль овцы, а потамъ пришелъ былъ на токъ; и только вошелъ въ домъ, полѣжилъ соль на столъ“ — замість:

„Він стеріг вівці, а потім прийшов був на тік; і тільки увійшов в дім, положив сіль на стіл“....

Або як то ми колись вчили ся з читанки „Три други“ на-пам'ять, або як тоді називало ся „на-ізуст“:

„Человѣкъ нѣкій трехъ друзей имѣлъ,
Двохъ изъ нихъ отъ сердца такъ дуже любилъ,
Що былъ бы за нихъ житье свое далъ,
Но третого надто холодно принялъ,
Разъ передъ судъ былъ запозванный онъ,
Хотя не виненъ, но зъ многихъ сторонъ
Былъ обжалованъ, то-жъ просилъ друзей,
Щобъ боронили его отъ враговъ“ і т. д.

Правда на буквах **о** або **е** були часом і якісь там дашки, щоби їх читати як **і** або **ві** як: **б о б ъ** = **біб**, **л е д ъ** = **лід**, **о н ъ** = **він**, **о с ъ** = **вісь** і т. д., але нам за те ніхто нічо не казав; нас учили читати: **б о б**, **л е д**, **о н**, **о с ъ**, — цілком по російски. І така наука, така мова називала

ся тоді „нашою питоменною мовою“. Мова-ж, котрою всі наші люди говорять, котрою наша ненька до нас від коліски говорила, котрою нам пісні до сну співала; ся мова була казали кацапи „не наша рідна“, а вчили, що вона „мова простолюдина“ нею говорять тільки пастухи і свинопаси, а не вчені люди. Ми і вірили. І чому-ж не вірити таким людям?...

Панотець позичав нам часто російські книжки до читаня

і нераз заставляв, щоби ми таки при нім де-що читали з них. Сі книжки були по більшій часті друковані в Петербурзі в Росії. Розуміє ся, що російські книжки читали ми не з московським, тільки з нашим виговором. Тому й здавалось на око, що то не така велика ріжниця. Правда була там і-тьма слів, яких ми не розуміли, але-ж на то був панотець; він толкував-об'ясняв нам старанно значіне російських слів. І так то один або другий читає, панотець слухає, радіє та приговорює:

„О то наше, о то хороше, наше сьвяте!“

„Хвалить, покійний, а ми бувало аж рвемо ся за російськими книжками.

Відтак дали мене мої родичі до Чернівців до школи. Там за наукою забував я троха російщину, але коли прийдуть вакації, то я біжу до панотця, а тут знов мене обробляють на московський лад. Я став молодцем, а

панотець не крив ся із своїми думками перед мною

та говорив зі мною як зі своїм одномишленником. Підносив під небеса порядки московські, московську мову та обдаровував мене всякими московськими книжками. Так перечитав я твори Пушкіна, Достоєвського і других славних писателів російських і став поволи з Русина Москалем... І вже мені, бувало, й не кажи, що ми Русини;

ми всі Москалі, лиш з відмінним виговором! „З відмінним виговором“ кажу, бо з часом став був я вже викручувати язик на московський лад. Зразу, правда, мені то дивно видавалось, що слова московські в книжці то ніби подібні до наших, а в виговорі зовсім інакші. Бо н. пр. слова написані: отецъ, вѣра, голова, господинъ, що, ходіть, беретъ — говорить ся так: атец, вера, галава, гаспадін, што, хадіть, берйот і т. д. Мені було чудно і дивно, що по московски пише ся подібно як по нашому, а говорить ся зовсім інакше. Але панотець пояснив се мені так:

„Правда“ — каже, „ся мова, котрою ми тут на Буковині говоримо то ніби наша, але вона не мова, а тільки говор; мова-ж наша правдива, то та, котрою Росіяни говорять. Ми мусимо — говорив дальше — між собою вже так говорити, як нас мама навчила, але при тім мусимо й старати ся пізнати й любити нашу правдиву мову, бо ми — каже — лиш галузь від великого дерева“...

Ну, — гадаю собі — коли так каже панотець, то вже воно справді мусить так і бути. Се-ж прецінь не говорить такий, що нічого не розуміє...

Отже я таки Москаль,

і серджу ся, бувало, на других, чому й вони не такі, як я, чому й вони не називають себе „Рускими“ себто Москалями, але Русинами-Українцями.

А от я! Я вже й писав ся на московський лад, не звичайно Іван Бажанський, а Іванъ Николаєвичъ, а пан та пані, то в моїх устах були вже господин та госпожа, а в домі сьвященника нераз таки пробував говорити по московски. Але яка та наша бесіда була!... Зачнемо, бувало по московски, тай зійдемо на наше. Де то мож було? Говорю, а тут, як би мене за язик що тримало; але мені бодай здавало ся, що я говорю по „великорусски“. І що-ж ще більше мені треба було?

Десь-колись попадалась мені в руки і наша руска книжка, як твори Шевченка, Федьковича, писаня Наумовича.*) Сі книжки впливали завсіди якось дивно на мою душу. І так, коли читаю, бувало, таку книжку, то мені наче розвиднює ся в голові, робить ся якось легко, відрадно на душі... Але що з того, коли я Москаль!... Я хоть виджу, відчуваю, що мова наша гарна, солодка; що з того: я Москаль!... Я Москаль, і не хочу, не можу сю мову признати нашою... Я з тими, що їх 100 мільонів; от хто я!... А тут вже й москвофільські газети пишуть про мене. Григорій Купчанко, що в своїй газеті „Просвѣщеніє“ все лиш Росію вихваляв та славив, і він пише, що „староруска**“) себто партия на Буковині зростає в силу, бо прибуло до неї знов кілька тих а тих сьвіжих, молодих борців, до котрих причислив і мене. А се для мене, молодого така принада, що аж!... Такі люди знають вже, чим можна зловити молодого чоловіка: масними словами та похвалами. І чоловік тримає ся відтак їх як рипях кожуха, не знаючи й сам добре по що і на що.

Так і я тримав ся їх, та тримав ся доти, доки аж один случай отворив мені очи.

Були в панотця раз гості з Росії, один професор гімназьяльний зі своєю жінкою. Панотець представив мене їм як твердого Буковинського Москаля — „Ето наш русской человек“, каже, — і додав що я прочитав вже цілу

*) Наумович видавав часопись „Наука“ і писав зразу дуже гарно нашою мовою. Пізнійше став кацапом, писав по московски і пішов відтак і сам в Росію, де й умер.

**) В тих часах „старорусини“ не виявляли явно, що вони Москалі; вони послуговували ся нашою народною мовою і тільки уживали етимології. Однак теперішні бук. кацапські перевертні — то вже справдішні Москалі (вони називають себе: „істинно рускі“). Вони зі школи „російського амбасадора“ д-ра Дудикевича і ворожо виступають не тільки против Українців, але і против давніших „старорусинів“, тай поборюють їх у найпоганійший спосіб. — Ред.

его досить велику російську бібліотеку. Жінка професора тверда московка, мала тоді як раз якусь книжку на колінах. Зацікавившись бесідою панотця, попросила мене, щоби я щось прочитав з тої книжки. Мені зробилось якось ніяково. Я почув, що не вдам читати як слід по російски. Вона меле та викручує так язиком, що я хоть ніби і розумію вже російську мову, а таки мало що второпую, що вона говорить. То щось скорше до польського подібне, чи що...

Де я вдам так читати? — гадаю собі. Але що робити, беру та й читаю. Був то вірш російського поета Пушкіна „Утопленик“. Я читаю, наvertsаю що-мога язиком по московски, а вона слухає, слухає та нараз як не вибухне голосним сьміхом, та регочесь, аж заплакала ся.

„Как ви ето чітаєте?“ говорить зі сьміхом. „Ето не нашнн язиком, некак нет!“...

Панотець лупнув до неї очима на знак, щоби не сьміяла ся з мене, але я вже майже не тямив, що зі мною було. На мене виступив рясний піт, я поклав книжку і вийшов на двір прохолодитись, а радше втечи до дому. Неначе мене хто обухом вгатив був в голову, так тепер в ній шуміло та гуділо.

„Гей, та-ж я такий як вони Москаль, належу до них, не знаю, що дав бим за них, — а вони сьміють ся з мене як з дурного! Се щось не чуване; я сего не видержу, се-ж стид, ганьба!“

Я не йшов, а біг до дому. Хотів як найскорше захвати ся де в кут та на самоті передумати спокійно сю мені так дуже немилу пригоду.

Дома запер ся я в коморі, де була моя бібліотека, положив ся, як був, на ліжко і потонув в тяжкій задумі неначе в воді глибокій. Я вів боротьбу сам з собою:

Чи я Москаль, чи Русин?

або як якийсь казав: чи се я справді я, чи не я? Я знав, що таких Русинів, що говорять так як я,

як мій тато, як моя мама, як всі люди кругом, є велика сила, бо близько 30 мільонів душ. Я знав що є словянські народи як Серби, або Болгари, що хотяй їх і о много меньше як Русинів і їх мова о много подібніша до московскої як наша, а проте вони є окремим народом: народом сербским, болгарским, чеським а не московским. Чому-ж лиш ми би мали признаватись до Москалів, чому я тримаю ся за Москаля?... Чи справді ми одно, що й Москалі?... Мені казали і я казав, що одна віра і одно письмо вже є доказом, що ми з Москалями одно; але-ж бо й Серби й Болгари мають одну віру і одно письмо з Москалями; а чому вони не Москалі?... Так само Італійці, Іспанці, Португальці і другі народи. У них також одна віра і одно письмо; а хто відважив би ся твердити, що вони один нарід? Видно, що віра і буква, то не є ніяка ознака народів!

Мова, лиш одна мова!! А наша мова, і російська або московська мова, чи то все одно? Чи вона так близька до російскої, що єї можна би назвати лиш „говором“ тої мови? Мені се так казали і мене так учили, але я чув нераз як Москалі або й Липовани говорять, та й я знаю троха по московски і я знов став думати, чому я називаю себе Москалем?...

При сих думках вдивив ся я в свої книжки, що лежали передомною рядом на поличках. Се були майже самі московські книжки, самі „сочиненія“ та „стихотворенія“, а на долинні в кутику лежало й кілька наших.

І мимоволі став я нагадувати собі, що діяло ся зімною як я читав одні і другі книжки. Бувало, коли читаю яку московську книжку, то на мене щось наче тягар який налягає, якесь дивне пригноблене, отяжілість думок відчував я тоді. Цілком інакше чув я себе, як читав яку нашу руску книжку. То щось неначе якесь миле сияво обгортало

душу, неначе солодкий гомін слів рідної неньки до своєї дитини.

Тут пригадав ся мені і той час, коли то я раз читав нашим сусідам, що походились були до нас, „Наймичку“ та „Гайдамаки“ нашого славного поета Шевченка. Люди не могли наслухати ся та втирали зі зворушення сльози, і я переставав читати, бо й мені сльози давили горло. Такі горячі, такі могутні слова сеї нашої рідної мови! А чи зазнав я хоть раз такого вражіння від московської мови? Ні, ніколи! А я таки силоміць перся в Москалі, даю першеньство московській мові!...

Недаром то з мене й Московка так сьміяла ся!! Мала чого! А чи я не сьміяв би ся з такого Чеха або Поляка, як би він називав себе Русином? Так, вона мала чого сьміяти ся! Мала чого і в лице мені плюнути, бо я свого рідного цураю ся, а лїзу нерозважно в чуже!! Отже який я Москаль??? І при сїм мені неначе сьвіт прояснив ся, здавало ся

полуди позсували ся мені з очий.

Мені зробило ся любота мило на душі, немов би я тепер перший раз на сьвіт народив ся — я з „кацапа“ став знов Русином-Українцем! Я кинув ся до своїх книжок; наші рускі пішли на видне місце, на гору, а московскі в кут на долину.

І так позбув ся я тих московских кайданів, котрія двигав тілький час. Мені стало лекше, веселїше на сьвітї, бо округ себе видїв я тепер все шире, все своє, все рідне... Наш нарід, наша мова та пісня, наші звичаї-обичаї стали мені любими, дорогими. Я полюбив їх цілим серцем, я полюбив мій шириї руско-український нарід та рідну землю, неньку Україну, і доки жити буду, трудити ся му лиш для неї одної!!!

Іван Бажанський.

Не вірив — аж змірив.

(З подорожних пригод в Росію).

Вимріяний „рай“.

Лїтом 1905 р. вибирав ся я до Київа, де мав попрацювати якийсь час в бібліотечі духовної академії. Про мій намір подорожи за кордон, довідав ся мій сусід і добре знакомий, Михайло Н., на пів інтелїгентний москвофіл. Стрїнувшись зо мною, заявив він велику охоту поїхати в моїм товаристві до Київа. Казав він, що ся подорож є горячим его задушевним бажанєм, золотою мрією. Начитавшись і наслухавшись від москвофілів нечуваних річей про російський „рай“, тягнуло его там, наче магомеданця до Мекки. Дуже бажав звидїти Росію.

І ми поїхали разом в Київ.

Мій супутник радїв невимовно, що їде в ту вимріяну Росію, почував себе дуже щасливим і був знетерпеливлений. Коли сілисьмо у Львові в поїзд, він мало зі шкіри не вискочив так бажав скоро опинитись в Росії.

На першому кроці.

Опинились ми на першій російській стації Радивилів. Піддались ревізії і віддали до перегляду свої паспорти. Ледви ми опинились в ревізійній гали, а мій супутник нагло змінив ся. В одну мить яснїюче радістю его лице — посумніло, зробив ся неначе німий. А коли брусоваті стражники розкинули его річи і шпурнули ему їх відтак під

ноги цілком не пардонуючи, Михайло Н. ще більше посумнів чогось.

— Що се, якийсь воєнний дворець, чи що, що тут куди не повернись, то саме військо? — питає він мене ждучи на паспорт.

Я пояснив, що се звичайна стация, та що се не військо, а жандарми, поліція і залізничні урядники.

Вийшов червонопикий, з баньковатими очами, високий, широкоплечий, рудий ротмістр. Я попросив его о скорший зворот паспортів. Запитавши о наші прізвиська, він виніс нам паспорти, а віддаючи один мому супутникови, запитав его строгим громовим голосом, куда і за чим їде?

На се неборачиско Михайло не відповів нічого, лиш поблід і загремтів цілим тілом. Ротмістр ще дужше вилупив до него свої баньки і повторив питанє ще суворійшим тоном. Михайло очевидно не зрозумів про що той питає і ікаючись, відповів дуже несміло ломаною кацапщиною:

— Я — російській... православний... в Київ...

Я поратував его і відповів за него ротмістрови по російски. Сей усміхнув ся і відійшов від нас.

— Та то якісь Татари, чи дикуни ті всі жандарми з своїм ротмістром — казав Михайло до мене з огірченєм, коли ми сиділи вже в буфеті.

— Ні, се Росіяни, „настоящі“ Москалі — відповів я.

— А чого-ж вони якісь такі брусоваті, страшні, тай лепечуть Бог зна' по якому? — питає далі Михайло.

— Сі ще досить „делікатні“ були — кажу я. — Заждіть, пізнаєте їх ліпше. А лепечуть вони не инакше, а тільки по російски.

— Що-ж се таке, що я їх не розумію? — питає все ще затурбований Михайло. — Та-ж читаю „Галичанин-а“ і розумію, а він же писаний по російски?

Я сказав, що між читанєм москвофільської газети, а російскою мовою є велика різниця, а Михайло каже до мене:

— Знаєте, що вже на вступі Росія зробила на мене погане вражінє. У мене відійшла охота їхати далі...

Я трохи потішив Михайла, що в Києві буде инакше і ми поїхали в дальшу дорогу.

Їхали ми III. клясою і приходилось подорожувати з ріжними людьми, які по більших стациях то висідали, то всідали до нашого вагона. Їхалисьмо отже з партією жовнірів, що їхали на далекий Схід на війну, з робітниками, купцями, богомольцями, а все переважно були Росіяни; Українців стрічалось мало. Правда, їхали ще з нами і низші чиновники з численними родинами. Подорожні Москалі попадались п'яні, виправляли авантури і взагалі поводитись по грубіяньски, брусовато, так що зробили на мого супутника дуже немиле і відразливе вражінє. Через цілу дорогу був він пригноблений, без гумору і мовчаливий.

Нарешті по 18 годинах їзди, прибули ми одного ранку до Києва.

„Русская“ гостинність.

— А знаєте, де ми замешкаємо? — запитав мене Михайло, коли ми пустились з двірця в місто.

— А де-ж — кажу, — в якому готелю!

— Е, то ви не знаєте, де тут можна танше як в готелю і порядно замешкати, — заглузував з мене Михайло?...

— Де-ж се? — питаю, а Михайло каже:

— Раз казав мені Мончаловский*), що як коли заїду в Київ, аби-м ішов мешкати в „номера“, на квартири до Михайловського монастиря. Там дуже порядно має бути, дешево і безпечно.

Пішли ми в той монастир. Мій супутник був трохи веселійший і охочо ступав по вулицях славного Києва. І справді, в тому монастири неначе в готелю, було чимало ріжних, більших і менших, чистесеньких кімнат. Чимало стояло порожних,

*) Відомий русофільський публіцист.

бо є їх не мало. Пішли ми з одним послушником і вибрали собі досить гарну кімнату. Кімнату ви-наймилось з чаєм. Значить, в ранці і вечером давали пити по самоварови чаю. Мій Михайло незвичайно зрадів, коли почув, що за вибрану кімнату будемо платити на добу лиш по пів рубля. Він мало не скакав з радості. Положили ми в кімнаті свої клунки, а самі пішли в прийомну канцелярію.

Тут за столом сидів товстий, червонопикий, добре відгодований монах. Тип чисто московский з Орловської губернії, з малою, рідкою, риженькою борідкою. Мав спітніле блискуче лице, з добродушним, але нещирим виглядом.

Послушник сказав єму, що ми вибрали собі кімнату, тай прийшли умовитись і т. д. Монах зажадав у нас оказаня паспортів. Ми подали. Та ледви він повернув їх в руках і заглянув до середини, як підскаочив мов опарений і ще дужче почервонів.

— Ні, не могу вас прийняти на мешканє, — крикнув він до нас віддаючи назад паспорти. — Ви заграничні а заграничних нам приймать не вільно.

На таке, я звернув увагу монаха, що ми ніякі небезпечні люди, розказав ціль своєї подорожі, показав рекомендацію до київського митрополита Флавіяна. Але того всього було за мало для монаха. Він лепетав: „нельзя“ (не можна)!

І я повернув ся до виходу, а мій супутник задержав мене і став просити монаха:

— Всечесний атьоц — говорив він тутешною кацапщиною, — та прийміть нас, ми-ж свої люди... Ми православніє, рускіє, приїхали на „отпуст“, помоліт ся Богу в київских храмах.

— Який там біс з вас „рускій“ — махнув монахом рукою. — Як ви можете бути рускій, коли ви австріяк?

Михайло хотів доводити єму про свою „рускость“, але монах відвернув ся від него і коли я

був на коритарі, зачув, як до Михайла крикнув він здоровим, громовим голосом:

— Кажу, що не вільно, так же не вільно, виносись „вон!“

Мій Михайло вийшов на коритар з палаючими лицями, лютий і цілком зломаний.

— І де-ж ми підемо? — запитав він гірко.

— До готелю — відказав я і пустив ся до виходу. Та в тій хвили вийшов за нами монах і загремів:

— Я Вам ось що пораджу: підіть в городську поліцію і попросіть, щоби дозволили вам у нас замешкати, от тоді і прийдете до мене.

Я не хотів вже дивити ся на монаха, подібного радше на різника, як на черця. Я хотів утечи далеко відси, щоби не бачити его більше, був якийсь такий непривітний. Одначе мій Михайло прийняв радо его пропозицію і попросив, щоби позволив лишити в „номері“ наші клунки заки вернемо з поліції. Але монах і на се не згодив ся, і ми мусіли таскати ся з клунками по місті, на поліцію, бо мій супутник конче бажав замешкати в „свьято-михайловских номерах“.

„Хожденіє по мукам“.

В поліції треба нам було говорити з самим поліцмайстром, чи его заступником. На авдиенції у него було чимало народу, так що ми мусіли ждати добрих три години, заки з ним розмовились. Він спокійна, флегматична людина, довго розглядав наші паспорти, а вкінци сказав, щоби ми удались о позволенє до генерал-губернатора.

Потягли ми і там, хоч вже хляли з утоми і голоду. Я казав, що цілком зрезигнував з монастирских „номерів“ і за дармо не хочу там мешкати, але вже лиш для самого Михайла мусів їхати до губернатора, щоби розмовитись за него, бо він би не потрафив.

Губернатора не було дома і сказали нам, що буде аж за три дні і тоді можемо зголоситись до

него. Тай мій Михайло зацабанивши монахови в батька й матір втратив всяку надію на монастирський „номер“. Ми пішли вишукати відповідний готель.

Але по готелях знову комедії. Де не прийдемо, не хочуть нас прийняти. Кажуть, що таке вийшло від генерал-губернатора. Чужинцям має перше дозволити на замешкане в якомусь з готелів городська поліція або губернатор. І се вивело мого Михайла з рівноваги. Він страшно лютував і йдучи вулицями кляв голосно на Росію і її порядки, здорово кляв!

Не було ради. По перекусці в одній реставрації мусіли ми знов іти в поліцію. Там знову ждали довго тільки на те, щоби потім знов почути відповідь, щоби йти о дозвіл до губернатора.

При сїм в поліції, коли я наговорив трохи на такі порядки і мій Михайло вибух гнівом:

— Де-ж до дїдька підемо, коли губернатора тепер „нема“?

Віцеполіцмайстер здвигнув раменами і відійшов від нас. Михайла бралась розпука.

— Ну і що тепер пічнемо? — звернув ся він до мене сильно зажурений.

— Ходім! — сказав я і ми поплелись знову від готелю до готелю.

Вкінці трафили на оден з другорядних готелів. Тут постановили ми силою вдертись на мешкане, а я рішив ся в разї відмови запрезентуватись по „руски“.

Портієр відмовив ся прийняти нас, як і скрізь перед тим. Та я визвірив ся до него, загнув єму по московски і різким тоном приказав закликати властителя готелю. Се помогло.

Портієр став наче вкопаний зробивши війскову поставу, неначе жовнір перед старшим.

Я глянув єму у вічі і вчитав з них єго бажане, тай не чекаючи довше, подав єму срібного рубля „на табак“ (тютюн). Він вхопив єго жадно, сховав скоро і попросив нас за собою вибирати

кімнату. Ми вибрали кімнатку, розложились і віддали портієрови паспорти. Взявши паспорти, він сказав до нас шепотом, що добре булоби дати по рублеви, то в поліції без ніяких труднощій приймуть нас в зголошеннях. Сі два рублі мав він дати за се, якомусь поліційному урядникови. Ми так і зробили і заспокоївшись, стали відпочивати, по цілоденному ходженю з клунками по Києві, бо вже вечоріло.

Розложившись в нашій готелевій кімнатці дуже перетомлені, ми не мали охоти виходити того вечера на місто навіть на вечеру і без сего заснули твердим сном.

Нараз десь коло півночи заgrimав хтось сильно до дверей. Я зірвав ся отворив двері і побачив перед собою двох дужих жандармів. Ми мусіли йти з ними в „участок“ (до комісаряту поліції). Хоч як ми випрошувались від сего не маючи найменшої охоти вилазити з ліжка о 1 годині в ночі і швендятись до поліції, наші представлення не помогли. Мусілисьмо йти щось з пів милі тільки по се, щоби нас випитали в участку відки ми приїхали, тай за чим.

Ся нічна тяганина дуже дратувала мого Михайла.

— Коби-м був знав, що тут такі порядки — говорив він, — то бувби-м ніколи сюди не їхав; найби та Росія запала ся тут!

На поліції сказали нам, аби ми завтра конче пішли до генерал-губернатора і просили о позволене замешкати в Києві, бо инакше мусимо забирати ся відси до 24 годин. Такий був приказ щодо чужинців, бо тоді шаліла горяча революція.

На другий день рано по дев'ятій годині ми були вже коло палати генерал-губернатора. В прийомній сказав нам портієр, обвішений численними медалями, що генерал-губернатор не приймає. Ми постояли трохи і зійшли на долину. Там розбалакались з якимсь паньсковатим жидком. Він сказав, що губернатор приймає, але се залежить від

портієра. Як портієр допустить, то добре, а щоби допустив треба йому дати з п'ять рублів. Михайло згодився дати хабара, але я повздержав его і ми вернули назад на гору до почекальні. Се портієра озлобило і він остро крикнув до нас:

— Раз вам сказано, що его превосходительство не приймають! Забирайтеся отже, бо скажу жандармови викинути вас до чорта!

Се дуже болючо вразило Михайла і напудило. Він затремтів, поблід, видимо налякав ся і поступив кілька кроків в зад до дверей. На таке „привитанє“ портієра я вийшов з рівноваги і поставився до него також остро, грубо „по московски“. Михайло підскочив до мене і сіпнув за руку шепчучи:

— Ходім, дайте спокій, бо ще біди якої напитаєте!...

Михайло був дуже переляканий, але я не зважав на се і перемовляв ся з портієром. Портієр зараз присів, а тоді я закричав з цілої сили:

— Хабарнику! За оплатою пускаєш до губернатора!?

На мій сильний крик вискочив з канцелярії секретар губернатора, а мій Михайло — в ноги з канцелярії. Секретар звернув ся до мене, я сказав, що портієр не хоче пустити до губернатора. Секретар взяв від мене паспорти, списав протокол, дав картку до городської поліції і справа була поладжена. До полудня ми справились вже і в поліції, тай відітхнули трохи лекше.

По обіді пішли ми в сам перед оглядати церкви і собори, як: Софійський, Володимирський, Михайловський, Воєнний і інші. Оглядати їх для мене була не першина, але мій Михайло дуже одушевляв ся київськими святинями, які сяють в середині від богатства золота і срібла, та дорогими мальовилами. „Наслаждався“ також чудовими хорами соборними.

Слідуючого дня було урочисте свято Ма-

тери Божої, відпуст в печерській Лаврі. Поїхали ми там трамваєм.

Сю сьвятиню облягали многотисячні зборища путників. Оглянулисьмо сьвятиню, величавий префектар, склади церковних знадобів і книг. До печер не могли діпхатись, було так страшно глітно. Коли верталисьмо до міста, мій Михайло сказав до мене:

— Знаєте, сьвятині прегарні, хори також чудові, але у сьвящеників нема тої ревности що у наших; вони сповняють свої функції наче ремісники.

Висказував се мій Михайло з очевидним жалем.

Третого дня, оглянули ми міський музей а потім бібліотеку і галерію образів в духовній Академії при Братському монастири на Подолі.

Далі минали нам дні без нічого особливого. Поліція вже нас не непокоїла. Мій Михайло зживав ся по трохи з Києвом, хоч не міг зносити спокійно поліціантів і пикатих жандармів, яких було скрізь повно.

— Кобим не бачив тих умундурованих і уоружених звірюк, то легше якось булоб на серці, — говорив не раз до мене невдоволений Михайло. — А то прямо не можу знести їх на вигляд, такі осоружні й страшні...

Гірка дійсність.

Одного ранку спускались ми до пароплавної пристані над Дніпром. Саме як переходилисьмо головну вулицю на Подол, заблуцав перед нами цілий ліс високих, салдатских „штиків“ (багнетів). Ми зупинились і побачили таку живу картину: — В окруженні найменше трицятьох жовнірів з найженіми багнетами (на довгих карабінах) і кільканащати жандармів, ішов гурток, може з 25—30 осіб. Були ріжні: молодші і старші, між ними і жінщини, а навіть хлопята: інтелігентні і робітники. Всі мали заковані руки в тяжких кайданах і окрім

того всі були злучені з собою здоровезними ланцюхами.

Коло нас стояв „городовой“ (поліціант). Як заковані проходили коло него, відозвав ся він до них сьміючись :

— Га, попались небожата, попались !

Я поспитав его, які се злочинці.

— А які-ж, звісно політичні ! — відповів він, кладучи натиск на слово „політичні“.

— Відкіляж їх гонять ? — питаю далі.

— Виловили їх на тайних зборах, які скликали сеї ночі в подвірю одної каменіці. Довідалась про се поліція, впала на збори, виловила провідників і ось пігнали їх в тюрму. Не схочеть ся їм більше політикувати і робити революції — закінчив поліціант і відійшов від нас.

Сеї вид і сі інформації, зробили на нас дуже пригнобляюче вражінє. Мій Михайло аж зблід по сему і довго не промовив і слова. Аж над Дніпром відізвав ся до мене :

— Страшна і гидка картина... У нас такої ніколи не побачиш. Душно мені стає у тій Росії...

І виявив бажанє, як найшвидше виїхати відси до рідного краю.

Розчарованє з „русским“ приятелем.

Одного дня відвідали ми мого знакового, великого українського діяча і письменника пок. Бориса Грінченка. Він витав нас у своїй хаті дуже сердечно, випитував про новини в Галичині і т. д. Найкрасші хвилі, проведені в Києві пережили ми в хаті Бориса Грінченка. Мій Михайло дуже одушевляв ся сим українським письменником-діячем. Він подивляв его велику любов і запал до української справи, бо се в розмові з Грінченком міг кождей пізнати.

Того самого дня по полудни пішли ми до бібліотекаря духовної Академії Криловського. Він родом з Галичини, з Угнева, але зробив ся таким Москалем, що не хоче навіть признавати ся

до свого роду. Михайло мав до него поздоровленє від его друга Мончаловського. Криловський прийняв нас досить ввічливо, але говорив дуже мало. Михайлови дорікав, що не уміє говорити по російски.

— Там в Галичині всі „русскіє“ так не уміють по „русски“, як ви ? — питав він Михайла.

— Та всі — казав засоромлений Михайло.

— Ну, то які-ж з Вас „русскіє“ ! — сердив ся Криловський і не хотів більше говорити до Михайла.

І сеї чоловік, котрого Мончаловський представляв Михайлови як великого прихильника галицьких москвофілів — зробив на Михайла прикре пражінє.

— Знаєте, — казав до мене Михайло, як ми вийшли від Криловського, — сеї пан не сподобав ся мені. Він якийсь такий холодний, так з далека, скритий, непривітний. Я думав, що він в радуєть ся мною, буде випитувати про Галичину, а він і говорити не хотів. От ваш Грінченко, то розумію, що правдивий і щирий патріот. Він перший раз говорив зо мною, але так широко і сердечно, що сего не забуду.

Другий раз Михайло не мав охоти зайти до Криловського... Але перед нашим відїздом каже Михайло до мене :

— Чекайте я переконаю ся на добре, що то за патріот той сердечний друг нашого Мончаловського. Я пізнаю его добре. Піду до него і скажу, що мені вкрали гроші і не маю на подорож, прошу, щоби позичив з десять рублів.

І Михайло пішов.

Вернув дуже роздратований.

— А що ? — питаю.

— Падлюка ! — каже лютий Михайло. — Не позичив !

— А що казав ? — питаю зацікавлений.

— Як сказав я єму за гроші, то він так подивив ся вовком на мене, що мені аж не добре

зробило ся. Довго думав, а вкінці каже: „Вам не можу позичити. Най приїде до мене ваш товариш подорожи, то єму позичу, бо він уміє говорити по російськи, а ви не вмієте!“ — А видите, який добрий наш „руській“ чоловік! Але добре, що я пізнав ся на тім.

Бажанє утечі з „раю“.

Я мав побути ще два дні в Києві, як одного дня по полудни мій супутник звернув ся до мене із сими словами:

— Може-б ми сьогодні виїхали вже з тої проклятої Росії?

— Чому-ж як раз сьогодні? — питаю, — адже мені здало ся-б ще побути тут два дні — відповідаю єму.

— Два дні?! — скрикнув він неначе з великого болю. — За ніякі гроші довше не хочу тут оставати. Уже досить для мене тих духових тортур! Бійте ся Бога, як подивив ся я на те все, як наслухав ся про ті нечувані звѣрства тутешного уряду, то се так затроїло мене, що далі оставати тут мені неможливо. У мене ні апетиту, ні сну; сьвіт мені немилий і бажав би як мога швидше видістатись з відси до свого краю. Я тут все у якійсь трівозі; мені здаєть ся, що кожної хвилини прийдуть жандарми і заберуть мене, тай запроторять в тюрму, а відтак в Сибір і слич по мені загине. Адже не чулисьте, що роблять так з чужинцями? Таж тут діють ся нечувані насильства і безправства, яких ніде у сьвітї нема, аж страшно глядіти на се. Я тремчу через те і обавляюсь, бо бачу, як тут навіть тутешний чоловік непевний своєї волі, свого житя, а щож доперва чужинець? Ні, довше я тут не годен бути!

Того дня Михайла вразила отся вістка: В сусідстві з нами мешкали в тім самім готели двох Поляків з Варшавщини. Вони були виїхали з Києва до одного села в Київщині, щоби там побачити ся з свояком-дідичом. На село виїхали вони без пас-

портів і там їх арештували жандарми, привезли до Києва і замкнули в тюрму, до „вьяснення“. Вістка про се дуже затривожила Михайла. Єму все здавало ся, що ось-ось прийдуть жандарми до готелю, або денебудь серед вулиці і арештують нас.

— А ви-ж в Галичині так одушевлялись Росією? — кажу я єму на се.

— Одушевляв ся, бо не бачив на власні очі і не чув! — гримнув сердитий вже до мене Михайло.

Я став розраджувати єго і умовляти, щоби остав ще через два дні, але він не хотів і чути про се, та як напер ся то і я рішив ся виїхати того дня з Києва, аби не стратити товариша подорожи.

Вечером о 8 год. пішли ми на поліцію виписатись. Чомусь казали нам іти за сим до участка. Там казали нам ждати аж „надзіратель“ встане, бо він спав в сусідній кімнаті, простягнений на софі. Між тим, як ми ждали, вийшов до нас якийсь писарина і випитав чого нам треба, а як дізнав ся, заявив готовість виписати нас, але за оплатою по 25 рублів від особи. Він казав, що треба робити поданє до губернатора, аби дозволив нам опустити Київ, бо тепер революция і оголошений стан облоги. Я пізнав ся, що він хоче „надути“ нас і тому не хотів з ним говорити, тай ждалисьмо далі на надзирателя. Прийшлось ждати довго, а надзиратель хропів чимраз сильнійше. Уже було по 11 год. в ночі, а він не вставав. Тоді я умисно став сперечатись голосно з одним жандармом і між тим крикнув до него, але так сильно, що надзиратель аж зірвав ся з лави.

— Що тут за діявольські крики? — заревів він грімким басом і перед нами станув високий, широкоплечий, із великою, чорною бородою надзиратель.

Я попросив єго о виписанє.

— А, чорти прокляті! — крикнув він на се. — Завтра приходіть, я сьогодні хочу спати!

І пішов, замкнув ся в своїй кімнаті і зараз-же знов захропів.

Глянув я на Михайла, а він такий лютий, що мало не плаче і аж скривив уста.

— Га, коли тут такі порядки, то ходім,— кажу я до него і ми вийшли на вулицю. — Отже поїдемо завтра? — звертаюсь я до Михайла.

— Ні! Я їду нині! — скрикнув він дуже сердито до мене і став іти швидко до нашого готелю.

Рахунки наші в готелю були ще за дня вирівнані і ми були цілком готові до виїзду. Отже вернувши сюди, Михайло вхопив свій клуночок і виходить.

— Куди? — питаю я.

— До дому!

— Та як, без виписаня? — питаю.

— Ну, а як?

— Таж на границі нас не пропустять, — кажу.

— Чому не має пропустити, або-ж то ми кого замордували, чи ограбили? Мусить пустити, коли тут не хоче виписати! — кричав в розпуці Михайло.

Але мені удалось витолкувати Михайлови, що так не можна їхати і ми остали ще лиш до сліду-ючого дня.

На другий день рано пішли ми знов на поліцію. Ждали довгенько і знову сказали нам прийти вечером. Вечером знов та сама історія. Надзиратель не спав вже, але казав заплатити тому писареві, що вчора говорив з нами о випис по 10 рублів. Я зажадав, щоби показав нам, де стоїть таке право, що за випис має ся платити. Очевидно такого права не було і надзиратель не міг его показати та сказав, що більше з нами не говорить. І знов просиділи ми тут до 11 год. в ночі і вийшли таки не виписані. На дворі була велика злива, заким дістали ся до свого готелю, булисьмо мокрі до нитки.

— Ну, і що-ж робимо? — питаю Михайла, котрий мовчав через цілий час.

— Ідемо до дому! — рішив він твердо. —

Досить вже того! В такий спосіб вони цілий місяць можуть нас держати от так не виписавши.

Не було іншої ради, треба було їхати, бо фонди наші не дозволяли нам оставати довший час у великому місті. Тай ми не зважаючи на велику зливу, сіли до фіякра і поїхали на залізничий дворець, звідки о півночі виїхали в сторону рідного краю.

В дорозі з Київа до Радивилова, не мали ми особливших пригод. Мій супутник Михайло був через цілий час їзди неговіркий, задуманий і сердитий. Він просив Бога, аби чим швидше видістась з Росії у рідний свій край.

— Ах, коби вже скорше дістатись через границю до Галичини — говорив він часом, зітхаючи важко. — Так мені остогидла вже та Росія, що радбим в одній хвилині винестись відти бодай летом птаха. Так тут чогось непривітно мені, тяжко а тих жандармів, тих чиновників, яких тут скрізь повно, не могу вже знести, так разять мене страшно... О, се був я перший і останний раз в Росії... — спорікав Михайло і ще більше сердив ся.

Нарешті одного дня під вечір приїхали ми на останну російську стацию Радивилів, відки до Галичини пять чи 10 мінут їзди. Коли тут опинились, мій Михайло так радів дуже, що мало не скакав з радости.

— Ну, слава Тобі Боже! — лепетів він, — за пів години тай будемо вже на своїй рідній землиці!

— Та дай Боже, — кажу я, — але мабуть сегодня в Галичині не будемо, бо здасть ся буде клопіт з паспортами.

— Ов-ва, нехай буде! — сказав на се рівнодушно Михайло — тут не далечко, кількадесят кроків до границі. Як щось не тес — то бігме утечу, тай пропало!

На припоні.

Поїзд станув, до нашого вагона увійшов жандарм з урядником. Вони оглядали па-

спорти подорожних. Прийшли і до нас обох, забрали паспорти і переглянувши їх заявили нам, що нам за границю їхати не вільно, бо ми не виписані з київської поліції. Приказали нам зараз висісти з вагона і піти до ротмістра жандармів.

Се Михайла так вразило, що він мало не розплакався з досади і не хотів опустити вагона. Але на се заявив нам жандарм, що ми а р е ш т о в а н і і опиратись було даремно.

Повели нас до ротмістра. Тут Михайло став просити его, аби пустив нас і казав, що ми в Києві нічого не „поброїли“, що не знали, що треба було виписатись в поліції. Не допомгло. Ротмістр віддав нас в руки двох жандармів і казав нас відвести в місто до станового пристава.

Саме, як виходили ми з двірця, з другої сторони рушав наш поїзд до Бродів. Михайло оглядався і так було ему прикро, що давився сльозами...

Вже смеркло ся, як ми станули в канцелярії станового пристава. Пристав був дуже милий чоловік і говорив дуже добре по українськи. Вислухавши рапорту жандармів, котрі з нами прийшли, заявив нам, що мусимо замешкати якийсь час в Радиволові, аж жандармерия справдить, чи ми чого не „поброїли“ в Києві. На се сказав Михайло, що не має вже гроша на прожиток в Радиволові.

— Ну, то в такім разі замкнемо вас в тюрму, там дістанете мешкане і харч безплатно, — сказав пристав.

Але Михайло на таке не пристав і ми мусіли замешкати в бруднім заїзді, у якогось Чеха. Однак перед тим мусілисьмо піти з жандармами на почту і вони зателеграфували відтам, — очевидно на наш кошт — до поліції в Києві з запитанем, чи можна нас пропустити через границю.

На другий день рано ми побігли до пристава довідатись, чи не надійшла телеграфічна відповідь з київської поліції, за яку ми заплатили. Але відповіді тої не було. Пішли ми на почту і там ска-

зав нам телеграфіст, що відповідь ще не прийшла. Був се свідоміший молодий Українець. Я познакомився з ним і відтак що години навідував ся на почту, але відповідь не надходила. По полудни ми знов були у пристава і просили, щоби пустив нас.

— Не вільно, — казав він. — Як прийде відповідь з Києва, тоді поїдете.

— А як не прийде? — питаю я.

— Га, то се не моя річ, — відповів пристав.

— То утечемо через границю! — сказав рішучо Михайло.

— Добре утікайте, але як вас зловлять, то тоді просидите найменше з пів року в нашій тюрмі — „потішив“ Михайла пристав.

Того вечера приходило до нас кількох місцевих жидів, які предклали нам свої услуги. Іменно обіщували вони за оплатою по 20 рублів перевести нас серед ночі потайки через границю. Вони мали бути в порозумінню із граничною сторожею і переводили чимало утікачів через границю. Самі вони не переводили, але мали нанятих до сего селян чи робітників. Жидки довідавшись, що нас задержали, поспішили до нас із своїми проєктами утечі. Я не мав охоти заходити з сими загадочними і непевними індивідуами, але мій Михайло аж рвав ся віддати ся в їх руки, та я з великим трудом відвів его від сего дуже непевного наміру.

Другого дня Михайло був вдоволений, що не пробував перекрадатись через границю, бо телеграфіст оповідав нам, що се дуже небезпечна справа. Жидови утікач складав за переведене 20 рублів. Жид віддавав его в руки провідника-бурлаки чи селянина, котрий повинен перевести через границю. Але коли прийде під границю, сей провідник каже собі ще окремо заплатити і то добре, а коли ні, то в тій хвили видає утікача в руки недалекої граничної російської сторожі.

Того дня ми знов ходили до пристава і про-

сили его, аби пустив нас, бо телеграма не надходила, але пристав й чути про се не хотів.

Нарешті третього дня сказав нам телеграфіст, що наше очікуване на телеграму є даремне, бо київська поліція ніколи в таких випадках не дає відповіді і радив нам десятьма або п'ятьма рублями перекупити пристава і тоді можна від'їхати за границю. Як казав він, так звичайно тут в подібних случаях практикувалось. Але на се ми не важились, тай впрочім не мали вже тільки гроша, щоби дати „куку в руку“ приставови. І ми пішли, се вже може десятий раз, до пристава просити, аби нас пустив.

Сим разом пристава не було, був его заступник корінний москаль. До его почутя став „штурмувати“ пан Михайло. Він просив, представляв а вкінці каже :

— Та чому обавляється нас пустити, таж ми рідні ваші брати, а ви так безмилосердні для нас... Таж не маєте чого обавляти ся, ось рекомендація від нашого славного „літерата“ Мончаловского; мусите его знати.

І Михайло подав приставови візитку „сиче нарицаемого літератора“. Пристав не дивлячись на візитку звернув її кажучи :

— Не знаю ніякого Мончаловского і перший раз про него чую. Впрочім, се мене не обходить, я знаю свій закон. Про ніяке братерство не може тут бути й бесіди, бо поминувши все инше, Австрияк не може ніяк бути братом „руссаго“.

І ми знов відійшли з нічим, щоби дальше нудити ся страшенно в такій провінціоноальній закутині, як Радивилів.

Що днини ми ходили в поле, де була недалечко галицька границя. Мій Михайло глядів зависним оком на галицьку землю і — як то кажуть — аж мукав до неї, а не мав відваги переступити границі. Одного ранку, коли ми прийшли до пристава, там привели страшно побитих кільканацять утікачів, котрі при помочи „провідників“ перекра-

дались в ночи через границю і їх видали в руки стражників таки ті самі провідники... Між утікачами була половина жидів — мужчин і женщин, кількох робітників, двох інтелігентів і кількох салдатів-дезертирів. Деякі утікали перед війною, а инші ізза переслідувань уряду. Стражники дуже знущались над ними, побили і пригнали їх під сильною кінною ескортою. Таки в наших очах замикали утікачів до тюрми... Се дуже вразило нас і через се мій сопутник не мав ніякої охоти як небуть тікати через границю.

На четвертий день нашого побуту в Радивиліві, пан Михайло був вже дуже роздратований і страшно проклинав Росію, та москвофільских провідників в Галичині.

— Та бігме, як верну, то зараз у Львові піду до тих безсоромних ошуканців, що так захвалюють Росію, і наплюю Маркову й Мончаловскому в очи а то й по писку нагаратаю! — грозив лютий Михайло.

„Викупились“ з неволі.

Того дня в ранці ми знов були у пристава, але він був неумолимим. Але я постановив взяти ся також на спосіб. Пополудни пішли ми в останне до пристава. Я предложив ему наші паспорти, на яких було потверджене місцевої поліції, що ми тут замешкали і просив его, аби виписав нас з Радивилова, бо бажаємо виїхати собі до иншої місцевости.

— Не можу, бо ви атештовані — відказав не се пристав.

— За що? — питаю і кажу далі: — коли-б ми були накоїли у Києві якого лиха, вже першого дня були-б зателеграфували відтам, аби нас задержати.

Пристав не сказав на се нічого. Тоді пан Михайло приступив до него і став благати, аби випустив хоч его. Та пристав був неблаганий. Се мене сильно роздратовало і я ще раз, але дуже

рішучо зажадав, щоби виписав нас з Радивилова, бо ми хочемо переїхати в іншу місцевість в Росії.

Пристав сказав на се, що випише нас з Радилова, але не на виїзд за границю. І далі писав собі щось на бюрку.

Я рішив ся на крайність. Постановив дати заступникови пристава хабара. Так радили мені і телеграфіст і реставратор-Чех, в котрого ми мешкали. Казали, що вистане дати і два рублі, як нема більше. А у нас справді гроші вичерпались. Михайло мав ще при собі півтора рубля, а я два рублі, з чимось. В кишени камізольки мав я приготованих тих останних два срібних рублі на викуп з неволі...

Постоявши хвильку, я виняв два рублі і положив їх перед віцеприставом, тай кажу:

— Пане, будьте ласкаві, пустіть нас, най більше не докучаємо вам.

Він відложив папір на котрім писав і ніби не видячи, ненароком, прикрив сим папером гроші, розпер ся в кріслі і підвів голову тай глянув остро на Михайла. Сей кинув ся до пристава і став благати о визволенє, а далі захопив пристава руку і поцілував... Тоді пристав каже:

— Ну, чорт вас побери! Давайте паспорти!

Ми подали, він підписав і почувисьмо ся своїдними.

— Ну, слава тобі Господи! — зітхнув Михайло на улиці, зводячи набожно очи до неба. — Слава Тобі, що вирвав ся вже з тих московских кіхтїв. Доки житя мого і чути не хочу про ту Росію, най вона западеться ся! І не хочу й знати нічого про той край заповнений навісними жандармами і приставами.

Він ступав скоро широкими кроками, неначе утікав, обавляючись, щоби пристав не задержав нас. Але за нами ніхто не гонив і ми зараз же поспішили на залізничий дворець. Тут ще Михайло дуже потерпав, коли наші паспорти взяв оглядати ротмістр жандармів. Але перепон вже не робили

за пів години ми були вже в Бродах, а Михайло був такий радий, так тішив ся, як би даровано ему жите.

* * *

Короткий побут в Росії, вплинув на Михайла Н. незвичайно. Він перемінив ся і став завзятим противником москвофільства. А москвофільских провідників, що захвалюють нашим людям Росію, називає безцеремонно брехунами і ошудствами.

По тій нашій подорожі стрічав ся я нераз з Михайлом Н.

— А як вам згадуєть ся наша подорож в Київ? — питаю его нераз.

— А най би та Росія була провалилась! — заляне Михайло і додаєть: — Але і добре стало ся, що поїхав тоді з вами. Був би не знав про порядки в Росії і був би вірив сліпо нашим ошудстам, що в Росії „рай“. Але я сам закоштував того раю і знаю тепер про него, тай унукам своїм розказувати му!

А. Веретельник.

Як виглядає кацапська правда і кацапська ідея?

(На підставі судового процесу кацапів у Львові).

„Русскіи (по нашому: „кацапські“) люди, котрыхъ польскій судъ неповинно засудилъ, повинни сим гордиться, бо они пострадали за правду, за чистоту русской (по нашому: „кацапської“) ідеи“.

Так написала черновецька кацапська Газета, котру видає др. Геровскій.

Що то таке правда і ідея?

Не будемо розписувати ся про се, що то таке правда, бо наш нарід добре се знає і зложив навіть приповідку „правдою свѣт перейдеш, а неправдою і до порога не зайдеш“. Але „ідея“ — не всім знакове слово і вимагає певного пояснення. От наприклад: оден дуже милосердний і має ідею — помагати бідним; другий дуже ретельний і у него ідея — пильнувати, аби не було де якого шахрайства; у третого ідея — навчати людий розуму; у иншого — вибороти свому народови красшу долю і т. д. і т. д. Одним словом — правда і ідея — се щось найкрасшого, до чого стремлять всі добрі люди.

Та — буває нераз — злодій і лайдак і розбишака, хотяй робить своє погане діло, однак перед свѣтом удає, що і він стремить до правди і ідеї, — а коли докажуть ему, що він крав, лай-

дакував, розбивав і за се его покарають — то він каже, що потерпів за „правду“ і за „ідею“.

За таку „правду“ і таку „ідею“ потерпіли галицькі кацапенята, а стало ся се ось як.

О що їм зайшло?

Як звісно — кацапи побирають з Росії рублі на піддержуване російского царизму в Австрії. Вони за ті гроші мають видавати газети для баламученя нашого народу, — мають закладати ріжні товариства против наших народних, аби розбивати народну єдність і силу.

Російскі рублі згортали повними жменями старі кацапи. Дещо видавали з того на газети і товариства, але значно більша часть ішла в їх власні кишені. І старі кацапи „доробили ся“ в той спосіб великих маєтків. Такі кацапські „редактори“, що ходили в підраних штанах і подертих черевиках — так спясли ся, що лишили по сто тисяч маєтку. Очевидно не з кацапської газети, за котру ніхто не платив, але із московских рублів.

Та підросла молода кацапська саранча. Видять молоді кацапенята, що „старики“ ховають рублі у свої бездонні кишені і лють їх брала за се, що їм нічого не дають. Рада в раду — молоді кацапенята (вони називають себе: „юноші“) зачали видавати другу кацапську газету „Прикарпатскую Русь“ і в тій газеті зачали на остатне ганьбити „стариків“. Закидали „старикам“, що вони за мало „русскі“ (себ то „россійскі“), що беруть гроші тай не хотять ділити ся з „молодими“, що захопили в руки кацапські „общества“ тай не допускають „молодих“ до жолоба, а всьо халасують сами.

Не досить того. „Юноші“ захотіли мати і послив в Раді державній, а відтак і в Соїмі. До „юношів“ пристав коломийскій адвокат др. Дудикевич, котрого задля его близьких зносин із російским правительством називають всюдо „російским амбасадором“. Отже того „амбасадора російского“ хотіли кацапи доконче

переперти до Ради державної. І кандидували його в кількох округах виборчих. Однак др. Дудикевич всюда перепав, тільки в дрогобицькім окрузі вийшов як заступник посла Давидяка*). Тоді „юноші“ вчепилися Давидяка і силували його, аби зрікся мандату на користь Дудикевича. Однак Давидяк сказав: „І я сам потрафлю брати десятку денно!“ — тай посольства не зрікся. Се знов дуже обурило „юношів“ і вони знов зачали по газетах мастити „стариків“ а особливо посла Давидяка за те, що не хотів зречися посольства в користь дра Дудикевича.

Не помагала газетна лайка — то „юноші“ вхопилися більш переконуючого средства. Вони з'організували поміж собою т. зв. „опричників“, (по нашому розбишаків) і на всяких кацапских зборах чи на вулиці, чи в залізниці, чи на забаві зачали „стариків“ бити по писку, буками, плювати на них, обкидувати їх гнилими яйцями і т. п. Очевидно і „старики“ не сиділи з заложеними руками.

Так розгоріла ся між самими кацапами велика боротьба о жир.

Посол Давидяк против дра Дудикевича.

Посол Давидяк на кацапских зборах виступив против дра Дудикевича із тяжкими закидами, що він коломийскі кацапскі „общества“ привів до упадку. Др. Дудикевич був директором кацапскої каси „Самопомощ“ в Коломиї і так орудував, що гроші брав з каси на свої особисті і політичні потреби против виразної постанови статута, котра забороняє директорови брати гроші з каси. Др. Дудикевич обріхував в дирекцію, сам вносив подане о позичку

*) В Галичині є таке виборче право, що в кождім окрузі виборчим вибирають до Ради державної не лише посла але і його заступника. Як посол зречеся мандату, або умре, — то на его місце входить его заступник.

12.000 К. для себе а казав, що то для когось другого і на иншу ціль. Протоколи засідань не ведено, або фалшовано. Так само др. Дудикевич довів до упадку кацапску крамницю, через него упало свята-Михайлівське брацтво. Взяв від покойного о. Тиховича 30.000 К. на народні цілі і сам тими грішми обходився тай не складав із них рахунків. Через нечесні діла військові власти zdeградували его із резервового офіцира на простого жовніра. І т. д. і т. д.

Велику силу таких важких закидів підніс посол Давидяк против дра Дудикевича.

Др. Дудикевич повинен був посла Давидяка заскаржити до суду за обиду чести. Але він знав, що „має масло на голові“ тай сего не зробив. Натомість вибрано „мировий суд“, аби погодити посла Давидяка із дром Дудикевичом. Але заступники „російского амбасадора“ старалися насамперед вибілити дра Дудикевича і доказати, що він чоловік „чесний“. Се їм не пішло і „мировий суд“ розбився. А др. Дудикевич і далі мовчав...

Тоді посол Давидяк видав брошурку про той „суд чести“ і в тій брошурці знов зганьбив дра Дудикевича поздовж і попереку. В наслідок тої брошурки соймовий кацапский клуб виключив дра Дудикевича аж до часу, доки він не очиститься із пороблених ему закидів. Але др. Дудикевич знов далі мовчав...

Однак не мовчали дудикевичівські поплечники. А. Шуст, др. І Гриневецкий, Юл. Кисілевский, Онуфрій Гецев і Вол. Киндїй стали в обороні дра Дудикевича і всьо то що посол Давидяк написав в брошурі про дра Дудикевича і дудикевичівців назвали брехнею і лайкою тай ще накинулися на самого посла Давидяка.

Посол Давидяк позиває дудикевичівців перед суд.

Посол Давидяк заізвав дудикевичівських поплечників А. Шуста, дра Гриневецкого, Юл. Кисілевского, Онуфрія Гецева і Вол. Киндія за обиду чести перед суд. — Розправа відбула ся оден раз перед судом присяглих у Львові, але єї відрочено для зібраня доказового материялу. Та тепер недавно відбула ся там друга розправа. І одна і друга сторона кацапів зібрала на сю розправу досить материялу против себе. Переслухано багато свідків, перечитано багато документів, листів і протоколів і всьо то до купи показало тільки поганого болота, тільки плюгавства, що находит ся в таборі московских наймитів, що нам ніколи і не снило ся.

Що виказала судова розправа?

Кацапский посол Давидяк під присягою зізнав, що Др. Дудикевич імени кацапів заключив з небіщиком гр. Потоцким, польским намістником в Галичині і з польскою Радою народовою угоду і обовязали ся поперати себе взаімно при виборах. Таким чином кацапи помогли до побіди польским шлягунам в руских округах — а поляки допомогли кацапам вибрати кількох послів між иншими і Д-ра Дудикевича до галицкого Сойму. Як би не граф Потоцкий, то Др. Дудикевич не був би сегодняя послом. Голосували на него тільки шинкарі і двірські офіціялісти, а не нарід!

До тепер, то ми тільки догадували ся по цілій роботі, що кацапи зраджують наш нарід і лучать ся з Поляками против нас. Але тепер сами кацапські свідки під присягою доказали се перед судом.

Дальше доказували свідки, що
Др. Дудикевич платний агент російский.

І так пок. президент міністрів Каз. Бадені сказав п. Ганчаковскому, що має на се докази, що Др. Дудикевич платний агент російский. Те саме доказав і посол Василько, а також посол барон Морзей мав певну підставу заявити, що Др. Дудикевич — се звичайний платний російский агент.

Сї закиди — як розповідав пос. Др. Король — дуже шкодили кацапскому клюбови.

Всі були і є того переконаня, що кацапи зрадники, ошусті і платні російські агенти!

Дальше совітник Лісковацкий зізнав, що Др. Дудикевич в часах свого пробуваня у Відни здефравдував*) 2000 рублів з Росії, присланих як „пособіє“ для кацапского студентского товариства „Буковина“.

Дальше розправа доказала, що

кацапи беруть з Росії рублі на видаванє кацапских газет.

За рублями писали самі кацапські послы. І так посол Давидяк, посол Др. Глібовицкий, Др. Добрянський і проф. Костецкий писали по російски листи до графа Бобриньского до Петербурга, аби петербурске „Галицко-русское Общество“ дало гроші на видаванє кацапской газети „Галичанина“.

Граф Бобриньский відповів, що гроші прише але нехай кацапи стоячі під командою посла Давидяка і посла Д-ра Короля получают ся із кацапенятами, що стоять під командою посла Др. Дудикевича.

Навівши се говорив посол Давидяк дальше так:

*) Як би так зробив мужик, то сказали-би, що „вкрав“!

„Я з д-ром Королем усе стояв на галицько-руським становищу, ніколи не помітував нашою народною мовою і не можу згодити ся з фракцією Дудикевича, яка почала заводити російську мову навіть на селянських зборах. Мене се боліло, бо я сам селянський син і жалю мені було, що так помітують мовою, якою до мене мати говорила і якою я до своїх дітей говорю.“

Так говорив під присягою перед судом кацапский посол Давидяк!

Але адвокат Др. Черлюнчакевич завважав що посла Давидяк і Др. Король пишучи лист до Петербурга за „пособіями“ заявили „чорне на білім“, що вони тільки про око стоять на галицько-руським становищі, а в дійсності нічим не різнять ся від Д-ра Дудикевича.

В такій кацапській крутні не легко дійти до правди. Але се одно певне, що, як одні так і другі — то погані зрадники нашого народу і „помітують мовою, якою до них мати говорила“! Перечитайте „Галичанина“, чи „Прикарпатскую Русь“, а переконаєте ся, що одні і другі пишуть по московски! Очевидно не задармо беруть з Росії рублі!...

Розправа виказала дальше ріжні

цікаві річи про господарку дра Дудикевича в кацапских „обществах“.

Як вже передом ми згадали, то др Дудикевич був в Коломиї директором „Самопомощи“, головою „Торгово-промисленного Союзу“ і касиром „брацтва сьв. Михаїла“.

Сьвідок др Семенов доказав, що гроші із каси „Самопомощи“ брав не тільки сам др Дудикевич, хотяй се виразно заборонене статутом, — але також его конципіст др Алексевич, а навіть донька Дудикевича. Тимчасом ся каса

була заснована для селян і міщан і тільки селяни і міщани повинні були користати із позичок!... Очевидно як дудикевичівці розібрали гроші, то бідним селянам і міщанам не лишило ся нічого!...

Послухаймо, що про свою господарку говорив сам др Дудикевич, як его в суді „притиснули до муру“:

Др Дудикевич признав, що збрехав на засіданю, що др Алексевич потребує 12.000 К позички для будови дому, бо тимчасом ся позичка була назначена таки для Дудикевича. Не досить того. Сеї ухвали не вписано до протоколу, зарівно як і богато інших ухвал. Аж удва роки опісля вписано ту позичку до протоколу засідань.

Др Дудикевич зізнав дальше, що протоколи були написані фалшиво і невірні! Дальше др Дудикевич признав перед судом, що контрольна комісія найшла, що в касі бракувало 7 векслів, 18 записів довжних, що виплачено без ухвали 30.000 К, що вексель Мончаловского невиповнений, що залягають не лише рати, але й процента і т. д. і т. д. Він бояв ся зтягати позичку в ческім банку (Ustředni Banka) бо тоді господарка „ви-магала би великої точности“...

До того сьвідок др Семенов доказав, що кацапска крамниця („Торгово-промисленний Союз“) упав з вини дра Дудикевича, що і „брацтво сьв. Михаїла“ упало також з его вини, що др Дудикевич кошти програних процесів покривав із каси „Самопомощи“. І так касовими грішми покрив кошта 400 К програного процесу із дром Семеновом.

Дальше виказав др Семенов, що др Дудикевич дістав від покійного Тиховича 30 тисяч К на колумийську бурсу. Але др Дудикевич гроші туда не дав, а пок. о. Павлюк нарікав на д-ра Дудикевича за те, що він за-

перечував, що дістав 30.000 К від Тиховича... Подібно діяло ся і з другими записами.

І багато, багато таких „зделок“ д-ра Дудикевича обговорювано в суді, але ми подаємо тільки дещо з того, бо всього і на воловій шкірі не списав би...

Згадаємо хіба іще, що в суді відчитано і кілька листів. В одному листі написав сов. Лісковацький, що

др. Дудикевич лгун, падлец, мошенник і мерзавец!*)

Сов. Лісковацький радив д-рови Дудикевичови заскаржити его за ті обидливі слова до суду, а він в суді докаже, що то всьо правда. Однак др. Дудикевич благородно мовчав. Коли додати вкінці, що військові власти не зашобудь, а певно за якусь нечесну справу обтяжили єму офіцерські звізди і zdeградували на простого жовніра, коли згадати, що і родинне життя д-ра Дудикевича представляє ся в дуже поганім сьвітлі, бо сьвідки доказували, що др. Дудикевич має любовні зносини із чужими жінками, — коли подивити ся на всю ту погань, то справді гидко стає чоловікови!!

І за такого то „чесного“ і „ідейного“ провідника кацапської партії мусіли тепер відповідати А. Шуст, др. І. Гриневецкий, Юл. Кисілевский, Онуфрій Гецев і Вол. Киндїй.

Засуд.

Не помогла оборона аж трох адвокатів: д-ра Лисяка, д-ра Черлюнчакевича і д-ра Бромберга. Не помогло запевнюване кацапских адвокатів, що вони воліють польську лаву судиїв як руску. (Чи се не народна зрада зі сторони кацапів воліти польську лаву судиїв, а не хотіти судиїв руских??!) Отже всьо то

*) По нашому значить се: брехун, падлюка, хабарник і остатна погань!

не помогло. Судії присяглі узнали всіх обжалованих винними а Трибунал засудив їх так:

А. Шуст дістав 6 тижнів арешту з постом що тижня; др. І. Гриневецкий 30 днів арешту з постом; Юл. Кисілевский 30 днів арешту заміненых на 1.500 К кари; Онуфрій Гецев 30 днів арешту заміненых на 600 К кари, а Вол. Киндїй на 30 днів заміненых на 900 корон кари.

Крім того засудив Трибунал винуватих на поношенє 30.000 К коштів процесу.

Однак кацапи тих страшних коштів судового процесу не дуже напудили ся. За їх вірну службу — заплатити се за них Росія.

Тепер вже знаємо як виглядає кацапська правда і кацапська ідея!

Хто уважно перечитав цілий хід процесу кацапів, той переконав ся о яку то „правду“ тай „ідею“ ходило... Таких „правд“ та „ідей“ у кацапів тільки, що на голові волося.

Але ми буковинській кацапській газеті д-ра Геровского не дивуємо ся що обстає за засудженими дудикевичівцями, бож галицькі дудикевичівці і буковинські „опричники“ належать до одного і того самого кодла, а в слід за тим і в одних і у других одна і та сама кацапська „правда“ і кацапська „ідея“.

Чорний день московських наймитів.

Що „кацапи“ — се зрадники нашого народу, шпіони російської держави, наймити наших ворогів, — що вони обтуманюють наш нарід, роз'єднують его і тим ослаблюють его силу, — що вкінці раді би весь наш нарід знищити, змести з лиця землі і перемінити на Москалів — про се не тільки багато писало ся, — але се сьогодні річ доказана ріжними фактами, їх власними документами і судовими процесами.

Однак „кацапи“, хотая так ревно роблять своє погане ремесло, — удають всюди чесних і невинних людей а навіть „мучеників за ідею“. А коли ми виказуємо їх подлі „зделки“ — то вони удають, що обурюють ся за те, що ми ніби безпідставно їх обчорнюємо. Вони так роблять, як то звіря, що

„мішок дре, та ще й квичить“.

Кацапські ватажки: судия з Серету Др. Могільницький і Др. Геровській з Чернівців почули ся „обидженими“ статеею секретаря „Рускої Ради“ добр. Луцкого п. з. „Збори московських наймитів“ поміщеною в 42-ім числі „Народного Голосу“ із 1910 року тай заскаржили добр. Луцкого і одвічального редактора добр. Веретельника перед черновецький суд. Розправа відбула ся дня 13-го лютого 1911 р. перед лавою присяглих в Чернівцях.

Розправі проводить предсідатель Винницький, як вотанти засідають судові радники: Ко-

ралевиц і Давід. Добр. Луцкого і Веретельника боронять адвокати др. Галіп і др. Френдель; д-ра Геровського і д-ра Могільницького заступають адвокати Невечезиль і др. Менчель. Розправа почала ся о год. 9 рано при численній участі публики.

Хід розправи

такий: На вступі предсідатель хоче спорячі сторони погодити.

Д. Луцкий заявляє, що може дати до протоколу таку заяву, що він не хотів лично обидити ані д-ра Могільницького ані д-ра Геровського, бо тих панів взагалі навіть не знає і перший раз їх бачить на розправі. Закиди д. Луцкого в газеті відносили ся до цілої партії кацапської, він їх в цілости піддержує і може перевести доказ правди.

Тут повстала між адвокатами одної і другої сторони перепалка над тим,

чи слово „кацап“ є обиджаюче?

Др. Невечезель закидує, що д. Луцкий навіть тут перед судом обиджає називаючи партію его клієнтів „кацапскою“. Се назва згідна і понижаюча, тому жадає, аби трибунал візвав д. Луцкого до порядку.

Др. Френдель доказує, що назва „кацап“ і „кацапский“ є звичайно уживана не тільки в розговорній мові, але також в літературі.

На се заявив д. Луцкий, що ему не ходить о слова, але о саму річ. Предсідатель не уділив ніякого упімнення і д. Луцкий в ході цілої дальшої розправи уживав слів „рускофільский“ і „кацапский“ на переміну.

До злагоди не прийшло, бо кацапи зажадали 200 корон „відступного“, тому предсідатель заприсягнув судий присяглих і велів відчитати

Акт обжалованя.

Із акту обжалованя виходить що др. Геровскій і Могільницькій почули ся обиджені сими місцями статі д. Луцкого:

1. „...а з світських панів заслугоють між кацапскими ватажками на увагу: пан судия з Серету Могільницькій і пан доктор Геровскій“.

2. „...кацапські панотці як і всі кацапські вожди се волоске сьміте, зрадники нашої хліборобскої справи і погані мантиї, які спекулюють хиба лиш на темноту наших хліборобів“.

3. „...Що кацапські вожди не лиш мантиї, але і погані лайдаки, про се мусить переконати ся кождий чесний чоловік“.

4. „Кацапські ватажки, як слуги наших ворогів, не можуть дозволити на се, аби між нашими хліборобами була згода і сила!“

5. „Обдурені кацапскими вождями наші хлібороби готові щирим серцем клонити ся до кацапских провідників, бо сі хлібороби не знають, що кацапські провідники се хитрі зрадники рускої хліборобскої справи, наймити наших ворогів, що солюю в очах кацапских провідників є гаразд і сила нашого народу“.

6. „Кацапські ватажки — се мантиї і лайдаки, які старають ся вбити силу нашого народу“.

7. „Кацапські ватажки... се наймити всіх наших ворогів“.

8. „Так само з жидівскими лихварскими пявками. Сих остатних придусили не кацапи, але ми і не на кацапів уїдають тепер жидівські лихварі і їх часописи, але на нас і на посла Василька!... Вислуговують ся кацапські ватажки Волохам, Полякам і лихварям, але найрадше хотіли би вони запродати наш нарід Москалям, московскому цареві“.

9. „Всьо, що веде наш нарід до сили, до просьвіти до гаразду завели ми і наші послы. Як довго була руска політика на Буковині в руках кацапских вождів, так довго була тут темнота

і ніхто нашим народом не журился. Тепер кацапські провідники розбивають наш нарід... і радіби завести наш нарід під страшний кнут російского царя“.

10. „Промовчують се... кацапські ватажки, бо при сім вже і обдурені ними хлібороби зрозуміли би, як то підло туманять їх кацапські макогони і до чого йде се крутіство“.

11. „Ми все боронимо нашого православія, але хочемо, аби в православній церкві мав наш нарід таке саме право, як Волохи! Не хочуть сего кацапські ватажки, бо вони вороги нашого народу і волоскі наймити“.

12. „Кацапські провідники спекулюють на темноту і дурноту наших хліборобів. Чим раз красша і висша просьвіта між нашим народом, се чимраз глибший гріб для крутіств і лайдацтва кацапских ватажків“.

13. „Ось в чім річ! Сю свою нікчемність і своє лайдацтво посунули тепер кацапські ватажки так далеко, що на кацапских зборах у вівторок ухвалено, що кацапи покинуть православіє і перейдуть на липованську віру, якби православним єпископом в Чернівцях іменовано тепер православного Русина або инакше сказавши Українця. Се ухвалено на внесене дра Геровского“.

Др. Геровскій і др. Могільницькій жадають в акті оскарженя, аби суд не допустив до доказу правди, але без ніякого доказу покарав д. Луцкого і д. Веретельника.

По відчитаню акту обжалованя судії присягли і правні заступники оскаржуючих

жадають, щоби обжаловані говорили по німецки.

Але д. Луцкий так від себе як і в імені д. Веретельника заявив, що хотяй добре уміє говорити по німецки, то однак перед судом не буде инакше говорити лише по руски!! Суд, очевидно, не міг присилувати ані д. Луцкого ані д. Веретельника, аби вони

говорили по німецьки і тому оба через цілий час розправи зізнавали по руски. Наступила

оборона д. Луцкого.

Д. Луцкий не почуває ся до вини. Всі закиди в его статі були звернені до руссофільської партії, а не до д-ра Геровского і д-ра Могільницького особисто, про котрих згадав заледво одним реченем. В виду того бесідник приневолений перевести

доказ правди проти цілої руссофільської партії.

Кацапску партію мусів поборювати, бо ся партія справді є партією зрадників народу і йде на шкоду Русинів і австрійської держави.

Аби пізнати підставу і причини, які спонукали виступити до борби з кацапскою партією, а в слід з тим написати против неї статю в „Народнім Голосі“, мусить бесідник звернути увагу на

історичний бік

тої справи. Як звісно — Русини є окремим самостійним народом. Вони живуть в Австрії і в Росії. Під Австрію дістали ся Русини в р. 1772 згл. в р. 1774.

Однак Росія ніколи не тратила надії і охоти забрати Галичину і Буковину. Цар Николай I. сказав виразно в р. 1846:

„Радо возьму Галичину, бо се наш край!“

Не могла Росія дістати сих країв ані війною ані угодою (т. зв. дипломатією), отже розпустила в тих краях платних агентів тай розвела руссофільську агітацію.

Руссофільська агітація

іде богатьома дорогами. Передовсім кацапські агітатори старають ся вмовити в наш нарід, що наша а московска мова — то все одно. В тій цілі слово

„русский“ накручують на своє копито. Далі ганять наші порядки а вихвалюють порядки російські і доброту московского царя, — чи як вони кажуть: „русского царя“ і називають его „нашим царем“.

Та руссофільска агітація довела до звісного політичного процесу Ольги Грабар і тов. і той процес доказав, що є агенти і шпіони російські, які старають ся, аби Галичину і Буковину відорвати від Австрії і прилучити її до Росії. Сей процес перший раз звернув увагу Австрії на шкідливу і небезпечну роботу кацапских запродавців.

В Росії повстали нарочно окремі товариства, які поставили собі за ціль підпирати руссофільську агітацію в Галичині і на Буковині. Між иншими є таким товариством „Общество воспомоществованія Славянъ“ і „Галицко-русское общество“ в Петербурзі.

Між тим прийшла япанська війна. Росія була тоді занята на сході і в тім часі руссофільска агітація в Галичині і на Буковині троха ослабла.

Але по нещасливій війні з Япаном Росія забрала зискати на Австрії те, що стратила в тій війні на сході. І тепер

руссофільска агітація змагає ся.

В цілі поширення руссофільської агітації приїзджають до Австрії не звичайні собі люди, але представителі пануючих кругів. До Праги на зїзд приїзджає граф Бобриньский, провідник найбільшого сторонництва в російській думі, генерал Владиміров і Гіжицькій, стоячий близько царского двору.

Про сей зїзд згадує бесідник, тому, бо він зачав ся вправді в Празі, але закінчив ся у нас в Сереті. Іменно руссофільські ватажки спровадили гр. Бобриньского до Серету. Сей приїзд відбув ся так:

Графа Бобриньского привитали кацапи убрані в державно російські ленти. Відтак на вічу промовляв і гр. Бобриньский. Між иншим га-

нив австрійські порядки, критикував нашого цїсара, — а натомість вихвалював російські порядки і хвалив доброту російського царя. Коли оден з присутних запротестував против того, аби підданий чужої держави критикував наші порядки і нашого цїсара, тоді кацапи викинули его з віча.

З поворотом до Петербурга гр. Бобринський взивав, аби Росія боронила „русских“ в Австрії і виразно заявив, що „війна з Австрією не є виключена“.

Ось за чим приїздив гр. Бобринський і товариші до нас в „гості!“ Рівночасно

наші кацапи їдуть до Росії,

там тримають промови, нарікають на Австрію і вихвалюють московський царизм. З Буковини їхав до Петербурга о. др. Богатирець і о. Козак.

О. Богатирець згадував ті „гарні часи“, коли то частина Галичини і Буковини належала до Росії і висказав надїю, що ті „гарні часи“ нам ще вернуться. І багато говорив тим подібних річий. Щось там мусїло бути на ділі, коли по переведеню слідства о. Богатирця скинено із пароха і він тепер є сотрудником у Веренчанці.

Руссофільська агітація в кацапских товариствах і бурсах

приневолила наше правительство пильнійше приглянути ся тій державно російській пропаганді (агітації). І показало ся, що товариства, які числили ледво кілька членів розкидали тисячами, мали свої бурси і інтернати, де вщїплювано ненависть і погорду до своєї рідної мови а вчено мови російської, де ширено ідею російського царизму і т. д. і т. д.

Точні слідства довели до замкнення кацапских бурс і до розв'язання кацапских товариств, бо плекали державну зраду.

Всі ті події відбили ся голосним відгомонам в нашій Раді державній.

Російська дебата в австрійськім парламенті

вивела на сьвітло денне дуже важні і цікаві докази противнародної і противдержавної агітації наших руссофілів.

Бесїдник покликає ся на дотичні промови в парламенті послів Василька, Вітика, Морзея, Пігуляка, а в послїднім часі Василька і Крамаржа в делегаціях.

Бесїдник видячи всю ту нікчемну роботу плачених російських наймитів, котра доводить до знищення нашого народа і до державної зради, — уважав своїм обовязком нап'ятнувати ту погубну роботу і се, — а ніякі інші особисті справи, — було причиною до написаня тої статї в „Народнім Голосі“. І тому она не відносить ся до осіб д-ра Могільницького і д-ра Геровского, а до цілої партії.

Правдивість поодиноких закидів статї доказує бесїдник як слїдує: Що

др. Геровській і др. Могільницький є визначними провідниками партії

на се доказ: відчитане ч. 24. „Православної Руси“ з дня 11. (24.) червня 1910. р. статї „Величавий з'їзд мужей довіря“. Іменно там сказано, що на тім з'їзді оба панове були в президії (др. Могільницький як предсїдатель, а др. Геровській як секретар), а звїсно — до президії не вибирають звичайних собі людий а найвизначнійших провідників.

Правдивість закиду, що

кацапські панотці як і всі кацапські вожди се волоске сьміте

доказує бесїдник як слїдує: Передовсім дивує ся що др. Геровський і др. Могільницький дивним дивом заступають тут кацапских панотців, хотяй до того не мають найменшого права.

Що до самої справи, то закид опирає ся на слідуєчих причинах: Передовсім

а) під зглядом економічним:

Загально звісно, що руссофіли свої рай-файзеньські каси прилучили до волоського союзу, а тим самим причинили ся до побільшення економічної сили Волохів, бо чим який союз має у себе більше число кас, тим більшу представляє він економічну силу.

І тут бачимо ще одну цікаву річ: Як відомо — на Буковині є кілька сіл справдішних Москалів-Липованів. Они також мають липованські каси, — але правдиві Москалі свої каси прилучили до нашого руского союзу „Селянської Каси“.

Таким чином належать до нашого союзу липованські каси в Клімівцях, в Лукавици-Липовенах і и. Не досить того: З огляду, що ті каси не вміють по нашому урядувати і писати, тільки по російськи, — то „Селянська Каса“ переписуєть ся з ними в російській мові.

Виходить, що наші русофіли більше московські як правдиві Москалі (Päpstlicher als der Papst selbst).

Правдивість сеї обставини докажуть свідки о. Богатирець, др. Лупу і о. Козарищук.

б) на поли церковнім:

Коли ми старали ся о рівні права для Русинів в православній церкві, то кацапи представляли се, що ми агітуємо за „унією“. Послів Василька, Пігуляка, Семаку і Спинула називали „уніятами“, а бесідника представляли за висланника графа Шептицького для ширеня „унії“ на Буковині.

Очевидно — всьо то крайна брехня, бо згадані наші послі не „уніяти“ а православні і борють ся о рівні з Волохами права в православній церкві. Бесідник з графом Шептицьким ані взагалі із

ніяким „уніяцким“ єпископом ніколи не був і не є в ніяких зносинах.

Всі ті бріхні вигадують кацапи тільки на се, щоби збаламутити наш нарід і не допустити, щоби він виборов належні єму права в православній церкві.

Не досить того. Ненависть кацапів до всього рідного іде так далеко, що на своїм вічу в Чернівцях на Зелені сьвята 1910 р. ухвалили на внесок дра Геровського резолюцію, що кацапи покинуть православіє і перейдуть на липованську віру, як би православні Русини здобули рівні з Волохами права в православній церкві, як би православним єпископом іменовано православного Русина.

Що така робота кацапів веде до скріплення волоскої сили — се річ очевидна і тому в повні оправданий закид, що кацапи вислугують ся Волохам, себ то, що вони — волоске сьміте.

в) під зглядом культурним:

Як довго в якім селі не почала ся просьвітно-культурна робота з нашої сторони, — так довго і кацапські ватажки сидять тихо, бо просьвіти їм не треба, бо „в мутній воді лекше рибу ловити“. Але заложимо ми свою читальню, чи „Січ“, чи касу, чи яке инше товариство, — то кацапи старають ся винайти які небудь незадоволені одиниці і з ними закладають противну читальню, чи касу, чи яке инше товариство — очевидно на шкоду нашому народови, бо „де два бють ся там третій користає“. А тим „третім“ — є Волохи.

Дальше — на вічу на Зелені сьвята 1910 р. виступили кацапи против руского університету у Львові і против рускої учительської семінарії в Чернівцях. Що се виходить на шкоду рускому народови — се очевидно.

З сего виходить ясно, що кацапи висту-

паючи против просьвітно-культурних змагань і інтересів нашого народа — служать Волохам і тому закид, що вони „волоске сьміте“ — в повні оправданий.

г) під зглядом політичним:

Кацапи безнастанно уїдають на наших послів і взагалі наших провідників, безчестять не тільки їх але навіть їх родину, їх діти, які ніколи не мішали і не мішають ся до політики. Дівчата наших політичних провідників порівнує ся з коровами і іншими зьвірятами.

Такі слова як „Українські Буфальо Білі“, „Українські бандити“, „Українські ідіоти“ і т. п. повно в кождім числі „Православної Руси“. Наших руских православних теологів називають „українських пуцьвірки“ і т. п. В той спосіб старають ся з'огидити перед народом наших провідників політичних і визначних наших людей. Що така „робота“ причиняє ся до ослаблення нашої сили, а до зміцнення сили Волохів, — се ясне як сонце.

І до того стремлять кацапи. Се бачимо із статі кацапского посла дра Маркова в „Православній Руси“ (ч. 12. із 1910 р.) Він хвалить спілку буковинських кацапів із Волохами і Волохів називає „друзья румини“.

Та найкрасший доказ тої погубної роботи кацапів для Русинів а на користь Волохів маємо із послідної конскрипції: Там, де нарід просьвічений і національно осьвідомлений — всюдо вписує ся до конскрипції як Русини. А в громадах, збаламучених кацапскими ватажками — вписує ся як Волохи і тим причиняє ся до зросту волоскої сили.

Так стало ся головно у Вашківскім і Серетскім повіті. Се можна переконати ся із конскрипційних актів, а також посьвідчити може проф. гімн. д. Цурканович і д. Карлинчук.

Се найкрасший доказ, що кацапи служать во-

лоским интересам і тому закид, що „кацапи — волоске сьміте“ вповні оправданий. Що

кацапи зрадники нашої хліборобської справи
се виходить із повисших виводів. Бо через свої каси, читальні і інші товариства, закладані не для потреби а для роздору против наших товариств, кацапи ослаблюють хліборобську силу і тому шкодять хліборобській справі.

Найкрасший доказ сего маємо на Вашківцях н. Ч. Доки там кацапи мали силу, доти всякі чужинці панували над нашими хліборобами. Із хвилию, як нарід прийшов до сьвідомости і пізнав шкідливу роботу московских наймитів тай злучив ся разом під нашим прапором, — з тою хвилию і ціла управа громади перейшла в руки хліборобів а на чолі став оден із найсьвітліїших наших хліборобів на Буковині Георгій Лисан. Се заразом доказ і на се, що чимраз красша і висша просьвіта між нашим народом, се чимраз глибший гріб для крутійств і лайдацтва кацапских ватажків. — Що

кацапи спекулюють на глупоту хліборобів

се видко на кождім кроці. Передовсім вічна крутня із словом „русский“. Кацапи всюди пишуть „русский“ через два „с“, але в бесіді того другого „с“ не чути. І наш нарід гадає, що між словом „русский“ а „русский“ нема ріжниць, бо так одно як і друге слово означає Русинів. Тимчасом так оно не є: Кацапи слово „русский“ уживають в значіню „росийский“ — по німецки „russisch“ а не в значіню „русский“ — по німецки „ruthenisch“.

Дальше вічна крутня із „унїєю“, туманене немов всі Українці — то „унїяти“. Тимчасом се сьвідома брехня, бо якраз всі Українці — то православні.

Про агітацію против нашого університету і против нашого семинара учительського була вже бесіда.

Але не можна поминути, щоби не згадати про се, які то

нечувані бріхні про баль домашнього промислу під протекторатом архикнягині Марії Йосифи

ширить кацапска газета між народом.

Ся справа потребує докладнішого обговорення: Як відомо — провідники нашого народа від довшого часу старають ся піднести домашній наш промисл, аби тим способом дати нашим людям змогу у вільних хвилях заробити гарний гріш.

І збирають вишивки, ручники, торбинки і інші такі річи тай висилають до Відня і до Парижа до других міст західної Європи.

Наші вишивки і інші роботи дуже гарні, подобають ся Німцям, Французам, Італіянам і другим народам, они купують ті річи і наш нарід має гарний заробок.

На той домашній промисл звернула увагу і архикнягиня Марія Йосифа тай хотіла якимсь чином его підперти. Отже під єї протекторатом відбув ся у Відни дуже гарний баль, на котрий всі народи Австрії прислали річи свого домашнього вибору. Очевидно і Русини прислали також. А що вироби нашого народу дуже гарні і кождому подобали ся, тому гості, що поприїздили були із чужих країв: з Італії, Франції і Німеччини, а також і Віденки найбільше купували наші вироби так, що за оден вечер розкуплено їх понад 1000 корон. Очевидно і слава про красу наших виробів розійшла ся по цілім культурнім світі.

Кождий щирый Русин, кождий порядний чоловік взагалі тішив би ся із того успіху. Та не так роблять кацапи.

В посліднім числі кацапского органу д-ра Геровского находить ся вступна статя п. з.

„Наші послы танцюють“. І в тій статі на брехали кацапи, що той баль з робили жидівські купці, що наші послы поперебирали ся на циганів і танцювали на тім бали! З сего видко наглядно, якими поганими бріхнями воюють московські наймити.

В тій статі закидають кацапи, що наші послы не пильнують хліборобских справ в раді державній. І се подла брехня, бо не кацапські перевертні а якраз наш посол Лукашевич в тім часі боронив справ хліборобских при укладаню закона про похатництво.

Такі бріхні пишуть кацапи по своїх газетах і ошукують людей, бо кажуть, що так пишуть і віденські німецькі газети. Се очевидно обчислене на се, що наш нарід не має нагоди читати німецьких газет і не буде міг переконати ся про брехню кацапів.

З того виходить ясно, що кацапи спекулюють на глупоту хліборобів. Що

кацапи — слуги наших ворогів і они вислугують ся Волохам, Полякам, Москалям і Жидам

про се була вже бесіда. Іменно що до Волохів, то бесідник доказав, що кацапи справді є волоскими наймитами. Також доказано, що кацапи старають ся всіми способами ослабити силу нашого народу через вічні троюдження і роздори і що така робота іде на шкоду нашому народови а на користь всіх других народів. Однак ще окремо треба тут згадати про їх відносини до Поляків тому, бо кацапи всюда як-раз нам закидують, що ніби ми стоїмо в певних зносинах з Поляками. Що

кацапи на службі Поляків

про се маємо незбиті докази. Передовсім польский посол Дашинський в парламенті доказав, що кацапи через свого посла дра Глібовіцкого зробили угоду із Поляками в Галичині Здзехов-

ским і Добошиньским на знищенє нашого народа.

А тепер розправа судова кацапів у Львові доказала, що вожд кацапів др. Дудикевич при виборах до галицкого Сейму зробив угоду із покійним намісником Поляком гр. Потоцким, в наслідок котрої він і кількох других кацапских ватажків дістали ся до галицкого Сейму, аби там шкодити Русинам і тим самим помагати Полякам. Що

кацапи на службі Москалів

про се бесідник говорив обширно на початку. Тут додати би ще, що ми маємо незбиті докази, що московські офіціальні круги (с. є. люди стоячі при московськім правительстві, або близько него) грішми оплачують своїх руссо-фільських агентів в Галичині і на Буковині.

Ми бачили квіти в російськім конзуляті на гроші, які російський конзуль виплатив російським шпіонам і кацапским провідникам. Дійшло до того, що російський конзуль у Львові Пустошкін і секретар російського конзуля Ольферієв мусіли забирати ся з Австрії, бо їм доказано, що вони організували російських шпіонів в Австрії.

При великім процесі кацапів у Львові доказано, що провідник кацапский, посол др. Дудикевич, 2000 рублів, присланих з Росії для кацапского товариства „Буковина“, забрав собі і ті гроші не дав до товариства...

Стахович по своїм повороті із Австрії до Росії писав виразно в російських газетах, що шкода того гроша, який Москалі дають на кацапску газету Дудикевича „Прикарпатскую Русь“. А як відомо — наші буковинські кацапи якраз належать до фракції Дудикевича. Ся статя Стаховича була перепечатана у німецких черновецких газетах, між иншими у „Вukowinaer Post“.

Що гр. Бобриньский не приїхав на Бу-

ковину із голими руками — се річ певна. Бесідник має докази, що гр. Бобриньский в Рускім Банилові дарував бібліотеку і сипав „пособія“.

Не менше важний доказ сего, що кацапи на службі Москалів, є оскаржене дра Могільницького о зраду державну; дальше розвязане кацапских товариств і бурс.

Вкінци згадати би, що при теперішній конскрипції дали кацапські ватажки наказ своїм обтуманеним жертвам вписувати ся як Росияни по німецки „russisch“ а не як Русини — „ruthenisch“. На жаль — лучають ся одиниці, що слухають кацапских мантиїв і вирікають ся своєї рідної Матери, а за се кацапска газета дуже їх хвалить.

Чи ж всьо то — не є незбиті докази, що кацапи на службі Москалів? Але

кацапи також на службі Жидів.

Із Жидами то дуже цікава справа: Др. Геровській і др. Могільницький обидили ся тим, що бесідник написав в „Народнім Голосі“, що ми придусили жидівських лихварів і тому на нас уїдають жидівські газети. Чи оба ті панове оббирають ся жидівськими рабінами і хотять тут заступати Жидів??!

Инша справа іти із чесними Жидами, а инша справа бороти ся против жидівських лихварів. Ми ж боремо ся не тільки против жидівських лихварів, але взагалі против всяких лихварів і шкідників нашого народа. І хотяй др. Геровській і др. Могільницький тим обиджують ся, то ми будемо поступати так і далі.

Але не забудьмо, що кацапи всюда удають антисемітів, с. є. таких, що поборюють Жидів всіх без виїмки: і добрих і злих, — а нас називають фільосемітами, с. є. такими, що ідемо з Жидами а Жиди з нами.

Тимчасом на ділі має ся справа інакше: Воно

правда, що з тими Жидами, котрі чесно поступають і не шкодять нашому народови — ми не маємо причини боротися і не боремося. Але і се правда, що ми із цілою силою виступаємо против жидівських лихварів. І лихварі найкраще розуміють хто для них ліпший: ми чи цацапи, бо ось при послідних виборах до Ради державної у Відни всі жидівські лихварі ішли з цацапами против наших послів.

Так у вижницькім повіті жидівські лихварі старалися поборювати посла Василька і голосували на цацапского кандидата. Так само у вашківськім повіті. Наприклад у Замістю є зо 100 виборців Жидів, а там посол Пігуляк дістав лише 5 голосів, а всі Жиди голосували на цацапского кандидата. Те саме у Вилавчу і по інших громадах.

Те саме було і при громадских виборах у Вашківцях н. Ч. Як цацапи мали там силу, то Жиди ішли з цацапами против нас. І се діяло ся так довго, доки нарид не просьвітив ся і злучив ся разом під наш прапор. Тепер у Вашківцях н. Ч. цацапів нема, тай і жидівські лихварі не мають з ким лучити ся...

Правдивість сих виводів посьвідчить п. Георгій Лисан бурмистр із Вашківців н. Ч.

Се були би найважнійші причини,

які спонукали бесідника виступити до борби із русофільством і написати статю в „Народнім Голосі“.

Не против всіх цацапів була звернена та статя. Ні! Треба відділити хліборобів від цацапских провідників. Хлібороби тут невинні, їх обдурили московські наймити такими статями як про баль домашного промислу у Відни і т. п. Вся вина лежить тільки на цацапских провідниках!

Але бесідник не розуміє того, чому якраз др. Геровській і др. Могільніцкій чують ся

сим обиджені... Таж вони не становлять всіх цацапских провідників! Сегодня скаржать сі панове, а завтра можуть прийти другі, сказати що то вони є провідниками і скаржити собі. До сего треба якоїсь легітимації, хто властиво має право скаржити...

Всі ті закиди відносили ся до партії, а не до осіб дра Могільніцкого і дра Геровского. Бесідник у своїй статі критикував поступоване цілої партії і тому просить, аби Трибунал позволив ему против тоїж партії перевести доказ правди.

На сім Луцкий закінчив свою знамениту оборону.

В часі розправи показало ся, що

цацапи встидають ся рускої мови.

Іменно в часі промови д. Луцкого обурился др. Геровській за се, що ніби д. Луцкий ему особисто закидує брехню і вівзав предсідателя прикликати д. Луцкого до порядку.

Поминаємо се, що др. Геровській до такогo обуреня не мав ніякої підстави, бо д. Луцкий говорив не про него а про цілу партію, (хйба сповнила ся приповідка „удар в стіл і ножиці відозвуть ся“), але підносимо се, що др. Геровській своє обурене висказав по німецки; значить: встидає ся рускої мови!! Очевидно предсідатель недорічне жаданє дра Геровского пустив попри вухо і д. Луцкому не уділяв ніякого упімненя.

Редактор д. Веретельник

визнає, що статю д. Луцкого читав, з нею в цілости годить ся і статя та зістала поміщена за его відомостю. Прилучає ся вповні до виводів і внесень д. Луцкого.

На заряджене предсідателя наступила
5-хвильова перерва.

В часі перерви адвокати і судії присягли живо обговорюють сей політичний процес; публика рівнож гуртками обговорює вражіння із затеперішого ходу розправи. Видко там і кількох кацапских „юношів“, що похнюпившись по тихо з собою розмовляють. Мабуть переконують себе взаїмно, що „не порадоно виходити на сонце тому, хто має масло на голові“.

Внесення оборони.

По перерві зголосив ся до слова др. Галіп і по довгій промові поставив цілий ряд внесень в ціли переведення доказу правди. І так: переслухане сьвідків о. Богатирця, о. Козарищука, п. Карлинчука, проф. гімн. п. Цуркановича, надрадн. п. Ясеницького, о. Давидяка, сов. п. Лісковацького, п. Мих. Лозинського, др. Володимира Бачинського, др. Крушинського і інших. Дальше вніс перечитати цілий ряд статей із українських і кацапских часописий, а також спровадити цілий ряд актів ріжних судових процесів кацапів, слідств дисциплінарних, розвязань товариств кацапских враз із протоколами тихже товариств, як рівнож перечитати промови послів із стенографічного протоколу. Із зареквірованих актів заслугоють на увагу процес проти Ольги Грабар і тов., процес против Григорія Купчанка о зраду держави, процес о. Давидяка против Шусти і тов. Судові акти против др. Могільницького і гр. Бобринського, дисциплінарні акта о. дра Богатирця і т. д. і т. д. При сїм бесідник зазначає, що се тільки мала частина доказаного материялу і застерігає собі дальшу частину подати в своїм часі.

Як можна було надїяти ся — адв. др. Невежелєв спротивив ся переведенню доказу правди і допущенню того доказового

материялу. Однак по влучній відправі дра Галіпа Трибунал допустив доказ правди і прийняв рсі внесення оборони.

По оголошенню рішення

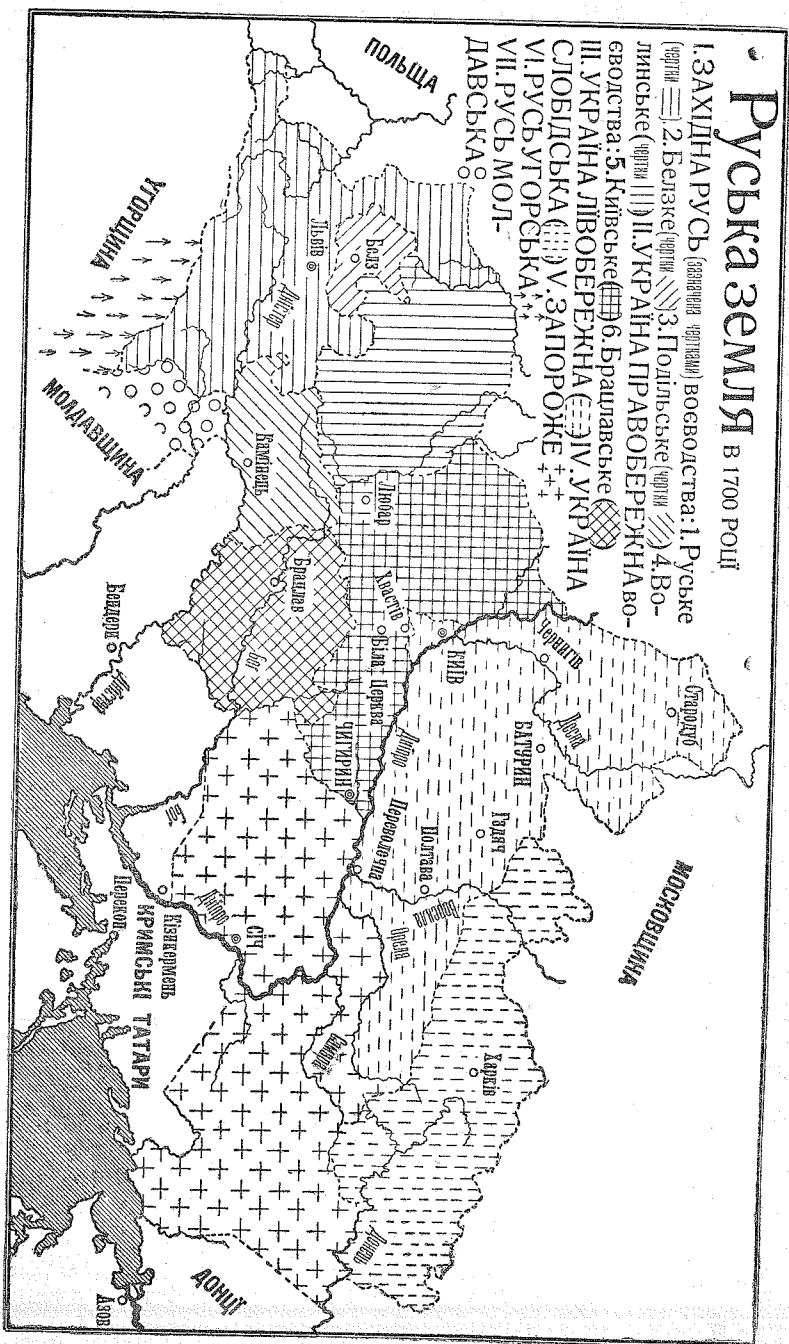
зголошують ся сьвідки.

На салю входять п. Карлинчук з Каменки, о. Козарищук з Рогізної, проф. гімн. п. Цурканович з Чернівців і сов. п. Лісковацький зі Львова. Однак до їх переслуханя не прийшло, бо о год. 2 пополудни

Трибунал відрочив розправу до часу стягнення доказового материялу.

Рішене Трибуналу як грім зясного неба спало на кацапські голови і викликало у них велике пригнобленє. Вже по сій першій розправі зміркували кацапенята, що не добром пахне. То тільки в кацапській газеті можна крутити і туманити темних людей, — але в суді всьо мусить іти по правді. А кацапи боять ся правди як вогню, бо они жиють тільки мантийством, брехнею.

Так отже день 13. лютого, 1911. р. — то чорний день для московских наймитів, але прийде нова розправа із всіми доказами а тоді прийде для них — і страшний суд!!

Руська Земля в 1700 році

I. ЗАХІДНА РУСЬ (своєвольна організація) воеводства: I. Руське
 (штрих —) 2. Белзке (штрих //) 3. Подільське (штрих \) 4. Во-
 линьське (штрих ///) II. УКРАЇНА ПРАВОБЕРЕЖНА во-
 еводства: 5. Київське (штрих □) 6. Брацлавське (штрих ▢)
 III. УКРАЇНА ЛІВОБЕРЕЖНА (штрих ▩) IV. ЗАПОРОЖЖЯ
 V. СЛОБІДСЬКА УКРАЇНА (штрих +) VI. РУСЬ УГОРСЬКА
 VII. РУСЬ МОЛД. ДАВСЬКА

ПОЛІТИЧНЕ ТОВАРИСТВО „РУСКА РАДА“

видало і поручає всім свідомим Русинам на Буковині ось які книжки:

1. Громадский устав і новий виборчий закон для громад.
Ціна для членів 1 К., — для нечленів 1 К. 25 сот.
2. Про новий виборчий закон до сойму.
Ціна для членів 40 сот., — для нечленів 50 сот.

3. Русини а „волоска“ віра.
Ціна для членів 20 сот., — для нечленів 30 сот.
4. Русини — а Москалі.
Ціна для членів 30 сот., — для нечленів 40 сот.

Дальші користні і цікаві для народу книжки про політику і про закони вийдуть небавом.

Кожний свідомий Русин хлібороб і кожний Русин-інтелігент, хто лиш хоче працювати для народу, повинен бути членом „Рускої Ради“.

Річна членська вкладка у нас дуже мала: кожний член платить лиш 1 корону на рік.

Замовляти книжки і зголошувати ся в члени найвигіднійше в Народній канцелярії „Рускої Ради“ в Чернівцях, улица Паньська, число 33.

„НАРОДНИЙ ГОЛОС“

найліпша і найкористніша часопись для наших хліборобів, як також для усіх Русинів. Є се більша часопись, окрашена гарними образками і містить різні користні статі про політику, про справи хліборобські, статі з нашої історії, з життя чужих культурних народів, різні користні і цікаві статі про всякі справи: наукові, поучаючі, оповідання, поезії, новини з Буковини, Галичини, України та з цілого широкого світа і т. и. А все писане в „Народному Голосі“ дуже з р о з у м і л о, легко, приступно для кожного. — „Нар. Голос“ виходить раз на тиждень: в четвер з повістивим додатком. Така знаменита часопись, як отсе „Нар. Голос“, повинна знаходити ся в кожній руській хаті. Добра часопись, се найліпший приятель, дорадник і учитель чоловіка. А саме „Народн. Голос“ є такою газетою. Таншої і ліпшої часописи нема ніде! Сі люди, що видають „Народн. Голос“ не числять на зиски, але ходить о се, аби добру газету за-для малої передплати як найчисленнійше розповсюднити між нашим руским народом, аби Він чатаючи, приходив чим раз до ліпшої сьвідомости, до красшого гаразду.

Передплата на „Народний Голос“ на цілий рік wraz з повістивим додатком виносить **лиш 4 корони.**

Тож присилайте передплату на сю часопись, адресуючи так:

„Народний Голос“, Чернівці,
улиця Панська, число 33, (Буковина).

Позір! Кожному, хто подасть свою адресу, буде висилати ся „Народний Голос“

на оказ бесплатно через один місяць.